

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu • Ministeriö • 36/2018

Edelläkävijyydestä kestävää kasvua

Kaupunkiohjelma 2018–2022

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 36/2018

Edelläkävijyydestä kestävää kasvua

Kaupunkiohjelma 2018–2022

Työ- ja elinkeinoministeriö

ISBN: 978-952-327-350-4

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2018

Kuvailulehti

Julkaisija	Työ- ja elinkeinoministeriö	6.11.2018	
Tekijät	Hanna-Maria Urjankangas, Olli Voutilainen (toim.)		
Julkaisun nimi	Edelläkävijyydestä kestäväää kasvua Kaupunkiohjelma 2018–2022		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 36/2018		
Diaari/ hankenumero		Teema	Ministeriö
ISBN PDF	978-952-327-350-4	ISSN PDF	1797-3562
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-350-4		
Sivumäärä	84	Kieli	Suomi
Asiasanat	Kaupunkikehitys, kaupunkipolitiikka, aluekehitys		
Tiivistelmä	<p>Kaupunkien merkitys talouskasvun ja työllisyyden vetureina on merkittävä. Suurin osa suomalaisista asuu kaupungeissa. Kaupungit tarjoavat korkeaa osaamista, monipuoliset työmarkkinat ja puitteet hyvinvoinnille. Kaupungit toimivat koko maan kansainvälistymisen vauhdittajina ja linkkinä kansainvälisiin arvoverkkoihin. Tästä hyötyvät myös ympäröivät alueet ja koko kansantalous.</p> <p>Osana monimuotoisen kaupunkipolitiikan kokonaisuutta hallitus on valmistellut nelivuotisen kaupunkiohjelman vuosille 2018–2022. Ohjelma kohdistuu suuriin kaupunkiin ja muihin maakuntakeskuksiin. Ohjelma on valmisteltu poikkihallinnollisesti ja kaupunkien tietämystä hyödyntäen.</p> <p>Kaupunkiohjelma on koottu ja ajanmukainen näkemys tavoitteista ja toimista, joilla kaupunkien kasvua, kestävyttä ja hyvinvointia voidaan tukea. Se sisältää kansallisia strategisia tavoitteita sekä keskeisiä toimenpiteitä. Ohjelma perustuu kaupunkien ja valtion yhteistyöhön.</p> <p>Ohjelman teemoja ovat kaupunkien strateginen rooli osana kansallista kehitystä, kestävä kasvun luominen, kansainvälistyminen ja kaupunkien monimuotoisuus, digitaalisuus kaupunkikehityksessä, toimivat ja vetovoimaiset kaupunkiseudut sekä sosiaalinen kestävyys ja osallisuus. Lisäksi ohjelma linjaa kaupunkien roolia ja organisoitumista hallinnon uudistusten keskellä, kaupunkitutkimuksen vahvistamista, kehittämisvälineiden uudistamista sekä kaupunkipolitiikan yhteistyörakenteiden ja toimintatapojen kehittämistä.</p>		
Kustantaja	Työ- ja elinkeinoministeriö		
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Arbets- och näringsministeriet	6.11.2018
Författare	Hanna-Maria Urjankangas, Olli Voutilainen (redaktör)	
Publikationens titel	Hållbar tillväxt genom föregångarskap – Stadsprogrammet för 2018–2022	
Publikationsseriens namn och nummer	Arbets- och näringsministeriets publikationer 36/2018	
Diarie-/ projektnummer		Tema Ministeriet
ISBN PDF	978-952-327-350-4	ISSN PDF 1797-3562
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-350-4	
Sidantal	84	Språk Finska
Nyckelord	Stadsutveckling, stadspolitik, regionutveckling	
Referat	<p>Städerna har stor betydelse som drivkrafter för ekonomisk tillväxt och sysselsättning. Största delen av finländarna bor i städer. Städerna erbjuder hög kompetens, en mångsidig arbetsmarknad och förutsättningar för välfärd. Städerna fungerar som drivfjäder för internationaliseringen i hela landet och som en länk till internationella värdenät. Detta gynnar även omkringliggande områden och hela samhällsekonomin.</p> <p>Regeringen har som en del av en mångfacetterad stadspolitik berett ett fyraårigt stadsprogram för åren 2018–2022. Programmet gäller de stora städerna och övriga landskapscentrum. Programmet har beretts genom förvaltningsövergripande arbete och genom att utnyttja kunskapen i städerna.</p> <p>Stadsprogrammet är en koncis och tidsenlig vision av de mål och åtgärder med vilka man kan bidra till tillväxten, hållbarheten och välfärden i städerna. Programmet omfattar nationella strategiska mål samt centrala åtgärder. Programmet bygger på att städerna och staten samarbetar.</p> <p>Programmets teman är städernas strategiska roll i den nationella utvecklingen, skapande av hållbar tillväxt, internationalisering och städernas mångfald, digitalisering i stadsutvecklingen, fungerande och attraktiva stadsregioner samt social hållbarhet och delaktighet. Dessutom dras i programmet upp riktlinjer för städernas roll och organisering i förvaltningsreformerna, stärkande av stadsforskningen, förnyande av utvecklingsinstrument samt utveckling av samarbetsstrukturerna och verksamhetssätten inom stadspolitiken.</p>	
Förläggare	Arbets- och näringsministeriet	
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Description sheet

Published by	Ministry of Economic Affairs and Employment		6.11.2018
Authors	Hanna-Maria Urjankangas, Olli Voutilainen (editor)		
Title of publication	Pioneering towards sustainable growth Urban programme 2018–2022		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Economic Affairs and Employment 36/2018		
Register number		Subject	Ministry
ISBN PDF	978-952-327-350-4	ISSN (PDF)	1797-3562
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-350-4		
Pages	84	Language	Finnish
Keywords	Urban development, urban policy, regional development		
<p>Abstract</p> <p>Cities have an important role as motors of economic growth and employment. The majority of Finns live in cities. Cities provide high levels of competence, diverse labour markets and a framework for prosperity. Cities operate as drivers of internationalisation for the whole country and act as links to international value networks. This also benefits the surrounding areas and the Finnish economy as a whole.</p> <p>As part of its comprehensive urban policy, the Finnish Government has prepared a four-year urban programme for 2018–2022. The programme focuses on large cities and other regional centres. The cross-administrative preparation made use of the cities' expertise.</p> <p>The urban programme is a topical compilation of the objectives and measures supporting the growth, sustainability and prosperity of cities. It includes national strategic goals and central measures. The programme is based on cooperation between cities and the state.</p> <p>The programme themes include the strategic role of cities in national development, creating sustainable growth, internationalisation and the diversity of cities, digitality in urban development, functional and attractive urban regions and social sustainability and inclusion. Furthermore, the programme outlines the role and organisation of cities amidst administrative reforms, the strengthening of urban studies, the renewal of development tools and the development of cooperation structures and practices within urban policy.</p>			
Publisher	Ministry of Economic Affairs and Employment		
Distributed by/ publication sales	Electronic version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

Esipuhe	9
1 Kaupungit kehittämisen strategisessa keskiössä	15
Kaupungit uuden kasvun, hyvinvoinnin ja kestävyuden luomisen paikkoina	15
Kaupungistuminen ja erilaiset kaupunkiseudut	17
Kaupunkiohjelma osana monimuotoisen kaupunkipolitiikan kokonaisuutta	19
Kaupungit vahvoja toimijoita myös uudistuvien maakuntien ympäristössä..	21
2 Kaupunkipolitiikan strategiset sisältötavoitteet ja keskeiset toimenpiteet	23
Kestävän kasvun luominen.....	23
Osaaminen, innovaatiot ja luovuus	23
Kaupunkien työmarkkinoiden toimivuus.....	28
Kansainvälistyminen ja kaupunkien monimuotoisuus.....	32
Kansainvälisyys kaupunkien elinvoiman vahvistajana	32
Kansainväliset osaajat voimavarana.....	33
Kulttuurinen monimuotoistuminen ja avoimuus	35
Digitaalisuus kaupunkikehityksessä	36
Toimivat ja vetovoimaiset kaupunkiseudut.....	41
Saavutettavuus ja yhteydet	41
Toimiva maankäyttö, liikenne ja asuminen sekä kaupunkiympäristöt.....	43
Vähähiiliset kaupunkiseudut ja kestävät liikenne- ja energiaratkaisut	45
Kulttuuri, luovat alat, liikunta ja tapahtumat kaupunkien vetovoimatekijöinä	47
Sosiaalinen kestävyys ja osallisuus kaupungeissa	49
Suurten kaupunkien rooli sosiaalisen kestävyuden vahvistamisessa	49
Hyvinvointitalous: hyvinvointi kaupungin eheyden vahvistajana ja tuotannontekijänä ...	52
Kaupunkien organisoituminen, verkostot ja toimijat	55
Kaupunkien toimintaedellytysten varmistaminen	55
Kaupunkien ja maakunnan yhteistyöpinnan tiivistäminen	56
Uusi kaupunkilaisuus ja kaupunkilaisaktiivisuuden tunnistaminen.....	58
Kaupunkikehityksen tietopohja, kaupunkien tilannekuva ja kaupunkitutkimus	60
Vahvistuva tietopohja ja kaupunkitutkimus päätöksenteon tukena.....	60
Kaupunkikehityksen tilannekuva ja haasteet	62

3	Kaupunkipolitiikan välineiden uudistaminen ja vahvistaminen	64
	Valtion ja kaupunkien sopimuksellinen kumppanuus	64
	Kaupunkikehittämisen verkostot.....	68
	Kansallinen kestävän kaupunkikehityksen ohjelma.....	69
	Kaupunkien kehittäminen osana EU-politiikkaa.....	70
	Joustava sääntely ja kokeilut.....	71
4	Metropolialueen kehittämisen suuntaviivat	73
5	Kaupunkipolitiikan yhteistyörakenteet, toimintatavat ja resurssit	75
	Yhteenveto ohjelman keskeisimmistä linjauksista ja toimenpiteistä:	79
	Lähteet	83

ESIPUHE

Suomessa vahvistunut yhteiskunnallinen keskustelu kaupungistumisilmiöstä ja kaupunkien merkityksestä koko maan kansantaloudelle ja hyvinvoinnille osoittaa, että kaupungit koetaan laajalti tärkeäksi. Taustalla on näkemyksen voimistuminen, että suuret kaupungit ovat korkeaan osaamiseen nojaavan tietoperustaisen talouden keskeisiä rakennusaloja ja valtioiden kilpailukyvyyn voimanlähteitä.

Tähän keskusteluun hallitus vastaa monimuotoisella kaupunkipolitiikalla, jonka keskeinen osa käsillä oleva suuriin kaupunkiseutuihin ja maakuntien keskuksiin kohdistuva kaupunkiohjelma on. Se on tarkoitettu toteutettavaksi osana kaupunkipoliittista kokonaisuutta, johon kuuluvat myös seutukaupunkiohjelma ja kestävän kaupunkikehityksen ohjelma.

Suomalaisella kaupunkikehittämisellä on kansainvälisesti katsottuna jo paljon hyviksi tunnistettuja tuloksia. Kaupungit ovat toimivia, mukavia ja vetovoimaisia asua. Suomalaiset kaupungit tunnetaan innovaattoreina, jotka osoittavat suuntaa tulevaisuuteen, esimerkkinä uudet liikkumispalveluiden ratkaisut tai puhdas teknologia. Kaupungit ovat innovaattoreita myös kehittämisen tavassa, jossa vahvuutemme on toimia verkostoina. Avoimen innovaation malli, maankäytön, asumisen ja liikenteen suunnittelu kokonaisuutena, poikkihallinnollisten hyvinvointia edistävien käytäntöjen kehittäminen tai digitaaliset ratkaisut ovat esimerkkejä tästä.

Vahvuuksien rinnalla kaupunkipolitiikassa on myös kohtia, joiden pohjalta sitä tulee kehittää ja uudistaa. Yksi näistä on valtion pitkäjänteinen mukanaolo ja myötävai-kuttaminen. Tämän kaupunkiohjelman lähtökohta on yhteisesti tunnistettu tarve vahvemmalle, näkyvämmälle ja kansallisesti osallistuvalla kaupunkipolitiikalla, ja samalla kaupunkipolitiikan toimintatapojen ennakkoluulottomalle kehittämiselle.

Kaupunkien erityishaasteiden ratkaisemisessa ja edelläkävijyyden antamien mahdollisuuksien hyödyntämisessä valtion tulee olla kumppanuudella mukana. Ajassa olevia kysymyksiä ovat muiden muassa, millainen merkitys kaupungeille muodostuu kestävän kasvun luojina, erityisesti uusien arvonluonnin tapojen kautta ja miten kaupungit voivat toimia kestävän kehityksen innovaattoreina ja sosiaalisten haasteiden ratkaisijoina. Kiinnostavaa on myös, millä tavoilla vahvistaa digitaalisuutta hyödyntävää urbaania kehitystä ja miten vahvistaa ja antaa tilaa kaupunkilaisten aktiivisuudelle kaupunkikehityksen moottorina.

Kaupunki on paitsi hallinto ja palveluita, myös ihmisten yhteisö, markkinapaikka ja uusien ratkaisujen kehittämisen alusta. Nykyaikaisen kaupunkipolitiikan tulee entistä paremmin tunnistaa kaupungin erilaiset ulottuvuudet. Hallintolähtöisyyden sijaan lähtökohtana on oltava kaupunkilaislähtöisyys – asukkaat ja asiakkaat.

Kansallisessa keskustelussa maakuntien uudistamisesta kaupunkien rooli on puhuttanut vilkkaasti, ja tuonut esille myös eroja näkemyksissä. Käsillä olevassa kaupunkiohjelmassa muotoutunut näkemys on, että kansallinen menestys edellyttää kaupunkien ja maakunnan välistä, kasvun dynamiikkaa aikaansaavaa yhteistyötä, jossa kaupungeilla on tilaa toimia omaehtoisesti tavoitteidensa eteen.

Kaupunkipolitiikassa valtion uudistuva rooli on toimia yhä enemmän mahdollistajana ja edellytysten luojana, sallien kokeilut ja joustavuuden. Tärkein elementti on valtion ja kaupunkien välinen hyvä kehittämiskumppanuus, jossa erilaisten kaupunkien erilaiset tarpeet tunnistetaan. Tämä ohjelma toivottavasti välittää valtion tahtotilan tukea kaupunkien kestävästä kasvusta ja menestystä yhteisen hyvinvointimme taakamiseksi, antaen samalla tilaa kaupunkien erilaisuudelle ja itsenäiselle toiminnalle.

Kaupunkiohjelma antaa kansalliset suuntaviivat modernille kaupunkien kehittämiselle ja se on syntynyt yhteistyössä kaupunkien kanssa. Työtä on ohjannut ministeristä koostuva ohjausryhmä (ao.) ja valmistelun on ansiokkaasti tehnyt eri ministeriöistä, kaupungeista ja Suomen Kuntaliitosta koostuva (ao.) sihteeristö. Ohjausryhmän puheenjohtaja ja sihteeristö kuuluivat työnsä tueksi laajasti asiantuntijoita ja sidosryhmiä.

Anne Berner
ohjausryhmän puheenjohtaja,
liikenne- ja viestintäministeri

Antti Häkkänen
oikeusministeri

Jari Lindström
työministeri

Sihteeristön jäsenet

Hanna-Maria Urjankangas, erityisasiantuntija, työ- ja elinkeinoministeriö (puheenjohtaja)

Olli Maijala, neuvotteleva virkamies, ympäristöministeriö

Matleena Kurki-Suutarinen, hallitusneuvos, liikenne- ja viestintäministeriö

Maarit Palonen, opetusneuvos, opetus- ja kulttuuriministeriö

Heli Hätönen, neuvotteleva virkamies, sosiaali- ja terveysministeriö

Katja Palonen, neuvotteleva virkamies, valtiovarainministeriö

Pirjo Kutinlahti, neuvotteleva virkamies, työ- ja elinkeinoministeriö/ Innovaatiot ja yritysrahoitus

Kauko Aronen, kaupunkitutkimuspäällikkö, Suomen Kuntaliitto

Teuvo Savikko, tutkimusjohtaja, Espoon kaupunki

Tuukka Salkoaho, yhteysjohtaja, Tampereen kaupunki

Janna Puumalainen, strategiajohtaja, Joensuun kaupunki

Olli Voutilainen, ylitarkastaja, työ- ja elinkeinoministeriö/ Alueet ja kasvupalvelut

KAUPUNKIOHJELMAN VISIO: EDELLÄKÄVIJYYDESTÄ KESTÄVÄÄ KASVUA

Kaupungit ja valtio rakentavat kumppaneina koko Suomen kestäväää kasvua. Kaupungit hyödyntävät edelläkävijyyttään yhteiskunnan haasteiden ratkaisijana. Kaupungit ovat yhteistyöverkostoineen avoimia kehitysalustoja. Niissä syntyy ratkaisuja, joilla vahvistetaan arkielämän toimivuutta, ympäristön houkuttelevuutta ja kestävyyttä, yhteenkuuluvuutta ja hyvinvointia sekä uutta kasvua.

Uudenlainen kaupunkilaisten aktiivisuus ja digitaalisuus tuovat osaamista ja edistyksellisiä tapoja kaupunkien kehittämiseen.

Kun kaupungit toimivat verkostona kansallisten toimijoiden kanssa, niiden globaali näkyvyys ja kansainvälisyys kasvavat. Suomalainen kaupunkipolitiikka on kansainvälisesti uutta luovaa ja verkottunutta yli maan rajojen.

Valtio mahdollistaa laadukkaan kaupunkikehityksen siten, että se luo puitteita, helpottaa kokeiluja, tarjoaa resursseja ja vahvistaa kehittämiskumppanuuksia.

1 Kaupungit kehittämisen strategisessa keskiössä

Kaupungit uuden kasvun, hyvinvoinnin ja kestävyysluomisen paikkoina

Kaupunkien merkitys talouskasvun, työllisyyden ja hyvinvoinnin luojina on keskeinen ja ratkaisee kansallisen kehityksen suunnan. Maailman 600 suurinta kaupunkia vastaa neljää viidesosaa koko maailman taloudesta. Tämä näkyy paitsi globaalisti myös Suomessa. Suomen 11 suurinta kaupunkiseutua vastaavat 70 prosentista koko maan arvonlisäyksestä.

Kaupungistumisen lisäksi monet muutkin globaalit muutostekijät kytkeytyvät kaupunkeihin läheisesti. Teknologian murros, digitalisaatio, alustatalous, ilmastonmuutos, kansainvälinen muuttoliike ja eriarvoistumisen riskin kasvaminen vaikuttavat kaikki voimakkaasti kaupunkien tulevaisuuteen.

Suurin osa suomalaisista asuu kaupunkialueilla. Kaupungit tarjoavat korkeaa osaamista, monipuoliset työmarkkinat ja vetovoimaiset puitteet uudistumishaluisille yrityksille. Ne ovat innovaatioiden kehittämisen alustoja, joissa uusia palveluja ja tuotteita testataan todellisessa ympäristössä. Suuret kaupungit myös satsaavat huomattavia resursseja alueensa elinvoimaisuuteen. Kaupungit toimivat linkkinä kansainvälisille markkinoille. Tästä kaikesta hyötyvät myös ympäröivät alueet ja koko kansantalous.

Kaupungit ovat kehityksen edelläkävijöitä, sillä ne kohtaavat usein uudet haasteet ja ilmiöt ensimmäisinä. Tästä seuraa, että kaupungit toimivat innovaattoreina ja uusien ratkaisujen etsijöinä niin sosiaalisten, teknologisten kuin ympäristöinnovaatioidenkin alueella. Kaupunkien tekemät ratkaisut (kuten kaupunkisuunnittelu, rakentaminen, liikenne, kiertotalous, digitalisaatio, palvelut, sosiaalinen kestävyys ja toimintamahdollisuuksien luominen) ovat keskeisiä kaupungin asukkaiden ja yritysten arjen toimivuuden kannalta. Kaupungit myös nostavat Suomea konkreettisesti kohti vahvempaa kasvua: Esimerkiksi isojen kaupunkien suuret liikenteen ja asumisen rakentamishankkeet vahvistavat merkittävästi koko maan kansantalouden tuotantoa ja lisäävät työllisyyttä.

Kaupungit voivat toimia myös kestäväen kehityksen suunnannäyttäjinä. Kun Suomen kaupungistuva kehitys on tosiasia, nousee tärkeäksi se, tapahtuuko kaupungistuminen laadullista kehitystä korostaen – esimerkiksi ihmisten viihtyvyyttä uusilla asuinalueilla vahvistaen tai kestäväää rakentamista ja elämäntapoja suosien. Valtion tavoitteiden mukaista on tukea kaupunkien päätöksentekoa ja rakentaa kumppanuutta kaupunkien kanssa esimerkiksi ilmastoratkaisuissa tai energiatehokkuuden nostamisessa.

Kaupungit ovat innovaatioiden kehittämisen alustoja, joissa uusia palveluja ja tuotteita testataan todellisessa ympäristössä

Kaupunkipolitiikan toimenpiteistä merkittävimmän osan tekevät kaupungit itse. Kaupunkien päätökset ja toimenpiteet ratkaisevat pitkälti myös sen, miten kansallisesti merkittävät tavoitteet kuten ilmastonmuutoksen hillintä ja kestävä kehitys voivat toteutua. Kaupungit asettavat usein kansallisia tavoitteita kunnianhimoisempia tavoitteita kehittämisspolitiikassaan. Siten valtio on riippuvainen kaupunkien toimenpiteistä monissa keskeisissä kysymyksissä, ja valtion tavoitteiden mukaista on tukea kaupunkien päätöksentekoa ja rakentaa kumppanuutta kaupunkien kanssa esimerkiksi ilmastoratkaisuissa tai energiatehokkuuden nostamisessa.

Valtiolla on keskeinen ja uudistuva rooli suhteessa kaupunkeihin. Ennen kaikkea valtio on kaupunkipolitiikassa mahdollistaja: se luo edellytyksiä esimerkiksi

liikkumisen investoinneilla, luo puitteita lainsäädännöllä, kehittää ja joustavoittaa sääntelyä, suuntaa kehittämistä tarjoamalla informaatiota ja rakentaa kehittämiskumppanuutta kaupunkien kanssa muun muassa sopimuksellisuuden kautta. Valtiota tulee olla mahdollisuus tukea kaupungeja myös taloudellisesti niiden suurimpien haasteiden ratkaisemisessa.

Valtion tavoitteiden mukaista on tukea kaupunkien päätöksentekoa ja rakentaa kumppanuutta kaupunkien kanssa esimerkiksi ilmastoratkaisuissa tai energiatehokkuuden nostamisessa

Kaupungit voidaan nähdä usealla tavalla, esimerkiksi hallintona, markkinapaikkana, palvelukeskittymänä, innovaatioalustana, käyttöliittymänä tai urbaanina elämäntapana (jopa sivilisaation jatkumona) (vrt. Joutsiniemi, 2018; Airaksinen, 2017). Viime aikoina kaupunkipolitiikan keskustelussa ovat korostuneet tavat, joissa kaupunki nähdään perinteisiä funktioita (esim. kaupunki hallintona tai palvelukeskittymänä) selvästi laajempien näkökulmien kautta.

Yhteiskunnallinen keskustelu kaupungistumisilmiöstä osoittaa, että kaupungit mielletään tärkeiksi toimijoiksi. Kaupungit ovat osaamiseen, edelläkävijyyteen ja voimavaroihinsa perustuen kehityksen ja kasvun keskeinen moottori, ja siten yhteiskunnallisen kehittämisen strategisessa keskiössä.

Kaupungistuminen ja erilaiset kaupunkiseudut

Suomen aluerakenteelle on tyypillistä laajahko kaupunkiverkko, jossa kaupungit ovat toisistaan verraten etäällä, jolloin rakenteessa korostuu kaupunkien vaikutus ympäröiviin alueisiinsa. Kaupunkiverkon keskeisiä osia ovat suuret kaupungit, muut maakuntakeskukset ja joukko näitä pienempiä seutukaupungeja.

Suomi on kaupungistunut monia muita maita myöhemmin ja kaupungistuminen jatkuu edelleen. Maakuntien keskuskaupunkien väestö on 1990-luvulta alkaen

kasvanut 3,3 miljoonasta yli 4 miljoonan. Suomen 10 suurimman kaupunkiseudun väkiluvun ennakoidaan trendiennusteen mukaan kasvavan 410 000 asukkaalla vuoteen 2030 mennessä (Aro, 2016), mikä kuvaa kaupungistuvan kehityksen jatkumista. Kaupungistumisen pääasiallisena perustana on ollut talouden luontainen kehitys, jossa osaaminen, innovaatiokyky, saavutettavuus ja suuri koko ovat suosineet kaupunkiseutuja (Tervo, 2018).

Kaupungit ovat osaamiseen, edelläkävijyyteen ja voimavaroihinsa perustuen kehityksen ja kasvun keskeinen moottori, ja siten yhteiskunnallisen kehittämisen strategisessa keskiössä

Kaupunkiverkkotutkimuksen (2015) mukaan Suomessa on 30 toiminnallisesti merkittävää kaupunkiseutua. Näistä vajaa puolet on monipuolisia korkeakoulupaikkakuntia tai niiden lähiseutuja, ja näiden määrä on kasvanut. Samalla kehittämisedellytyksissä on tapahtunut jonkin verran keskittymistä, sillä viisi kaupunkiseutua on vuoden 2006 tilanteeseen verrattuna jäänyt ulos toiminnallisesti merkittävien kaupunkiseutujen verkosta.

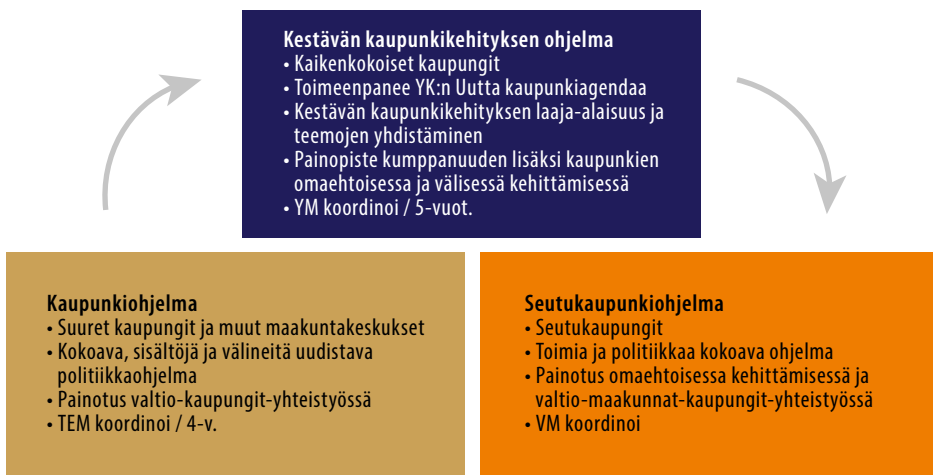
Suomen 18:sta maakuntien keskuskaupunkiseudusta suuriksi kaupunkiseuduiksi luetaan 12 suurinta seutua perustuen aiemmin kansallisessa kaupunkipolitiikassa käytettyyn määrittelyyn. Suuret kaupunkiseudut ovat korkean osaamisen keskuksia, niillä on yliopisto tai yliopistokeskus. Suurten kaupunkiseutujen joukossa kasvun haasteet koskettavat voimakkaimmin neljää suurinta kaupunkiseutua. Näitä kaupunkiseutuja yhdistää myös kansainvälisyyden aste sekä maankäytön, asumisen ja liikenteen suunnittelun erityistarpeet.

Tutkimukseen perustuvan kaupunkiverkon ohella Suomessa on jo melko pitkään tunnistettu laajempi seutukaupunkiverkosto, johon kuuluu noin 50 kaupunkia, jotka ovat pääsääntöisesti seutukuntiansa keskuksia.

Kaupunkiohjelma osana monimuotoisen kaupunkipolitiikan kokonaisuutta

Erilaisten ja erikokoisten kaupunkien huomioon ottaminen kaupunkipolitiikassa varmistaa monimuotoisemman ja laajemman kasvun ja elinvoimaisuuden säilymistä Suomessa. Suuret kaupungit ja maakuntien keskukset toimivat alueidensa kehityksen vetureina. Keskeistä on, että Suomessa tarvitaan sekä vahvoja kaupunkitalouksia että elävää maaseutua. Kaupungit ja maaseutu ovat toisiaan hyödyttävässä vuorovaikutussuhteessa, jota vahvistaa asukkaiden ja yritysten monipaikkaisuus eli kiinnittyminen alueellisesti useisiin paikkoihin, esimerkiksi kakkosasuminen.

Suomen kaupunkiverkon laajaa kokonaisuutta vasten voidaan puhua monimuotoisesta kaupunkipolitiikasta. Monimuotoisessa kaupunkipolitiikassa erilaiset, eri kokoiset ja kehitysedellytyksiltään eroavat kaupungit ovat osa monikeskuksista kaupunkijärjestelmää. Monimuotoisella kaupunkipolitiikalla tarkoitetaan laaja-alaista eri hallinnonalat käsittävää politiikkaa, joka sisältää tavoitteet niin kansalliselle kaupunkipolitiikalle kuin toimenpiteet erilaisille kaupungeille, metropolille, suurille kaupunkiseuduille, maakuntien keskuskaupungeille sekä seutukaupungeille. Monimuotoinen kaupunkipolitiikka sisältää muun muassa kaupunkiohjelmat. Näitä ohjelmia ovat kestävän kaupunkikehityksen ohjelma, kaupunkiohjelma ja seutukaupunkiohjelma.

Monimuotoinen kaupunkipolitiikka: kaupunkiohjelmien kokonaisuus.

Kolmea kaupunkiohjelmaa yhdistäviä teemoja ovat kestävä kehitys ja kestävä kaupungistuminen, kansallisen kilpailukyvyyn ja kasvun sekä osaamisen ja kumppanuuksien vahvistaminen. Kehittämisen lähtökohtana ovat kaupunkien vahvuudet, joiden varaan menestystä rakennetaan. Kaupunkiohjelmat tunnistavat kaupunkien edelläkävijyyden ja kyvykkyyden löytää ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin. Ohjelmat sisältävät sekä kaupunkien omaehtoisen kehittämisen, verkostoyhteistyön että valtion ja kaupunkien kumppanuuden elementtejä.

EU-tason kaupunkipolitiikka on tullut aiempaa vahvemmaksi taustaksi kansalliselle kaupunkipolitiikalle. Kaupunkipoliittisen yhteistyön tärkein prosessi, EU:n kaupunkiagenda, on nostanut kaupunkipolitiikan painoarvoa EU:n piirissä ja tuonut kaupunkien näkökulman esille EU-tason politiikkoihin. Agendan 12 teemakumppanuutta konkretisoivat kaupunkinäkökulmaa EU-politiikassa ja välineissä.

Kaupunkiagenda on hyödyttänyt suomalaisia kaupunkeja ja kaupunkipolitiikkaa muun muassa kaupunkien osallistuessa eurooppalaisiin verkostoihin. Kaupunkiagendan teemakumppanuudet ovat laatineet toimintasuunnitelmat ja suosituksia keskeisissä kaupunkikehittämisen aiheissa ja ne ovat yhtenä perustana myös tämän kaupunkiohjelman sisällöille.

Kaupunkipoliittinen ohjelma kohdistuu suuriin kaupunkeihin ja muihin maakuntakeskuksiin. Ohjelman toimenpiteet painottuvat suurille kaupunkiseuduille, mutta strategiset tavoitteet ja osa keinoista koskettavat koko maakuntakeskusten joukkoa. Keskeistä on tunnistaa, että 18:lla kaupungilla on paitsi paljon yhteistä, myös keskenään jossain määrin erilaiset, paikallisista lähtökohdista kumpuavat haaste-repertoaarit. Esimerkiksi kasvukaupungeilla on muista poikkeavat ja orientaatiota määrittävät kysymyksensä. Myös kansainvälisyyden aste tekee kaupungeista erilaisia. Nämä suurehkojen kaupunkien yhteiset ja erottavat ominaispiirteet kaupunkiohjelma pyrkii ottamaan huomioon ja tunnistamaan tarpeen toimenpiteiden paikalliselle sovittamiselle.

Kaupunkipoliittinen ohjelma tunnistaa kaupunkipolitiikan kehittämistarpeita ja luo linjauksia uudistamiselle. Kaupunkiohjelma on koottu ja ajanmukainen näkemys tavoitteista ja toimista, joilla kaupunkien kasvua, kestävyyttä ja hyvinvointia voidaan tukea. Ohjelma on kokonaisuus, joka sisältää kansallisia strategisia tavoitteita sekä keskeisiä toimenpiteitä. Ohjelma perustuu kaupunkien ja valtion yhteistyöhön ja tunnistaa erityisesti asioita, joita tulee tehdä kumppanuudessa valtion kanssa.

Kaupungit vahvoja toimijoita myös uudistuvien maakuntien ympäristössä

Koko Suomen menestys edellyttää kaupunkien nykyisen ja tulevan potentiaalin täysimittaista hyödyntämistä. Tehokkaan ja vaikuttavan kaupunkipolitiikan näkökulmasta on tärkeää, että kaupungeilla säilyy riittävä tila tehdä valintoja ja kohdennettuja ratkaisuja, joilla niiden kehittämistavoitteet täyttyvät. Toimintatilaan sisältyvät kaupunkien itsehallinto, vastuu yleisestä toimialasta ja siihen liittyvistä tehtävistä sekä riittävän monipuolinen keinovalikoima. Kaupungeilla itsellään on paras osaaminen useissa elinvoiman vahvistamisen osa-alueissa, kuten innovaatiotoiminnassa, kansainvälistymisessä, maankäytön suunnittelussa tai sosiaalisen koheesion vahvistamisessa.

Maakunta- ja sote-uudistus vaikuttaa merkittävästi kaupunkipolitiikan toimintakenttään. Uudistukset muokkaavat kuntien roolia sekä tehtävä- ja toimivaltasuhteita maakunnan ja kuntien välillä. Kaupungit vastaavat jatkossa tehtäväkokonaisuudesta, joka koskettaa elinvoiman kehittämistä laajasti. Se sisältää elinkeinokehittämisen, sivistyksen ja maankäytön suunnittelun, liikenteen, kulttuurin ja liikunnan sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävät.

Kasvun ja elinvoiman kehittämiseen ja aluekehittämiseen osallistuvat myös uudet maakunnat aluekehitystehtävänsä sekä työvoimaan ja yrityspalveluihin keskittyvien kasvupalveluidensa kautta. Kaupungeilla säilyy varsin merkittävät kehittämisresurssit ja kaupungit ovat jatkossakin keskeisiä toimijoita. Kaupungin, maakunnan ja valtion yhteistyön voi jäsentää kolmiona, jossa toimijoiden kesken tarvitaan myös kahdenvälistä yhteistyötä.

**Tehokkaan ja vaikuttavan kaupunkipolitiikan
näkökulmasta on tärkeää, että kaupungeilla säilyy
tila tehdä valintoja ja kohdennettuja ratkaisuja**

Aluekehittäjinä maakunnat tarvitsevat tehtävänsä hoitamiseen yhteistyötä. Maakunnat tarvitsevat kuntia aluekehittämisen strategioiden toteuttamiseksi, ja vahvat, kansainvälisesti kilpailukykyiset keskuskeskukset ovat edellytys maakuntien menestykselle.

Siksi erityisen tärkeänä kysymyksenä aluekehittämisen kannalta on maakuntien ja kuntien uudenlainen suhde, jossa maakunnan on luotava oma roolinsa kuntien tärkeänä kumppanina, alueen aktiivisena, dynaamisena kehittäjänä ja mahdollisuuksien luoja. Tästä näkökulmasta maakunnat voivat ottaa aktiivisemmän roolin myös kaupunkipolitiikan tukijana esimerkiksi nostamalla kaupunkien kannalta keskeisiä teemoja maakunnan ja valtion välisen aluekehittämisen keskustelun agendalle.

Keskeinen seikka on millaiseksi määrittyvät yhteistyön muodot erityisesti kaupungin elinvoimatehtävän ja kasvupalveluiden välillä. Maakuntien ja kaupunkien välistä työnjakoa ei ole kuitenkaan mahdollista "ylhäältä" määritellä, vaan se muotoutuu tarkemmin käytännön tason yhteistyössä. Tällöin keskeinen tavoite on jouhevasti saavuttaa kaupungin ja maakunnan yhdyspinnalla rakentava ja dynamiikkaa aikaansaava yhteistyö.

Uudistuksen jälkeisessä toimintaympäristössäkin kaupungeille on annettava tilaa, edellytyksiä ja kannustimia omilla toimillaan ja kumppanuudessa valtion kanssa saavuttaa yhdessä tunnistettuja päämääriä. Suuret kaupungit yhdessä ja niiden toimintamahdollisuudet ovat Suomen menestyksen tae.

2 Kaupunkipolitiikan strategiset sisältötavoitteet ja keskeiset toimenpiteet

Kestävän kasvun luominen

Osaaminen, innovaatiot ja luovuus

Kaupungeilla on tärkeä rooli kansainvälisesti vetovoimaisten osaamiskeskittymien ja ratkaisulähtöisen elinkeino- ja innovaatiopolitiikan edistämisessä. Kaupungit ovat monipuolisia uudenlaisten toimintatapojen ja kokeilujen alustoja, joista parhaimmillaan syntyy asukkaiden sujuvaa arkea tukevia ratkaisuja tai kansainvälistä liiketoimintaa.

Kaupunkien etuna innovaatiotoiminnassa on tiheys, joka lisää kohtaamisia ja luo ideoita ja uutta tietoa. Digitalisaation myötä valtaosa dokumentoidusta tiedosta on globaalisti kopioitavissa. Tällöin kilpailuvaltiksi muodostuu entistä voimakkaammin hiljainen, kohtaamisissa syntyvä ja välittyvä tieto, mikä korostaa kaupungeja innovaatioympäristöinä vielä aiempaa enemmän (Nordström, 2018).

Talouden globalisaatio, teknologiamurrokset ja arvonluonnin logiikan muuttuminen haastavat yritysten innovaatiotoiminnan ja innovaatiopolitiikan välineistön. Menestyminen innovaatiotoiminnassa edellyttää uudenlaisia kumppanuuksia ja valmiuksia sekä parempaa markkinoiden ja asiakkaiden tarpeiden ymmärrystä. Tämä haastaa myös valtion uudistamaan innovaatiopolitiikka ja kehittämään yhdessä kaupunkien kanssa uusia toimintatapoja ja valmiuksia edistää alueellista innovaatiotoimintaa.

Yhteiskunnallisiin haasteisiin liittyvillä ratkaisulla on kasvavat globaalit markkinat, joiden kysyntään innovatiivisia suomalaisyrityksiä on kannustettava vastaamaan. Yhteiskunnallisten haasteiden kääntäminen liiketoimintamahdollisuuksiksi edellyttää ratkaisulähtöistä politiikkaa, jossa parhaat voimavarat suunnataan kasvun kanalta lupaavimpien alojen vahvistamiseen.

Kaupunkien kehittämistoimia tulee suunnata kumppanuuksien, kasvuekosysteemien ja laajemman yhteistyön kehittämiseen. Tämä edellyttää toimijoilta yhteistä strategista visiota alueen vahvuuksista ja kilpailutekijöistä kilpailtaessa osaajista, investoinneista sekä globaalin markkinamahdollisuuksien hyödyntämisestä.

Pitkäjänteinen, ennakoitavissa olevan toimintaympäristön kehittäminen on edellytys laadukkaiden ja kansainvälisesti vetovoimaisten osaamiskeskittymien ja kasvuekosysteemien rakentamiselle. Alueen kokonaisvaltainen kehittäminen yhteistyössä julkisen ja yksityisen sektorin välillä on perusta menestymiselle kansallisessa ja kansainvälisessä kilpailussa.

Kaupungit toimivat parhaimmillaan suuntaa määrittävänä innovaatiotoiminnan verkostojohtajana, tavoitellen monialaista ja syvällistä osaamista ja sivistystä. Kilpailu osaavasta työvoimasta, yrityksistä ja investoinneista edellyttää alueilta ja kaupungeilta strategisia valintoja sekä ymmärrystä alueen vahvuuksista ja kilpailutekijöistä. Strategisten valintojen tulee perustua systemaattiseen, ajanmukaiseen ja laajasti eri toimijat osallistavaan tilannekuvaan joka palvelee kansainvälisesti kilpailukyistä, ihmisläheistä ja toimivaa yhteiskuntaa.

Kaupunki monialaisten oppimis- ja kehittämisympäristöjen edistäjänä

Laadukkaat oppimis- ja kehittämisympäristöt vahvistavat alueen elinvoimaa ja vetovoimaisuutta tulevaisuuden osaajille ja yrityksille. Kaupungeilla on keskeinen rooli lasten ja nuorten opintopolkujen rakentajina aina varhaiskasvatuksesta perusopetukseen, toisen asteen koulutukseen ja korkeakoulutukseen asti.

Korkeakoulut ovat monipuolisia oppimisen ja verkostoitumisen paikkoja, joissa kohtaavat eri alojen opiskelijat ja tutkijat. Tavoitteena on luoda monitieteisiä ympäristöjä, jotka ovat kansainvälisesti kiinnostavia opiskelun, työn ja yrittämisen paikkoja. Tutkiminen ja innovointi on tulevaisuudessa avointa sekä vahvemmin

tiedontuottajien ja hyödyntäjien yhdessä tekemää. Yhteiskunnalliset muutokset kannustavat tekemään tutkimusta entistä monialaisemmassa yhteistyössä ja ilmiöpohjaisesti. Tutkimuksen ja innovoinnin avoimuutta lisää kaupunkilaisten, yritysten ja muiden kumppaneiden kanssa tehtävä kehitystyö aidossa kaupunkiympäristössä.

Perusedellytys kaupunkien innovaatiotoiminnalle ja laajemmalle osaamisvetoiselle kehitykselle ovat korkeakoulut ja niiden tarjoama osaaminen ja tutkimus- ja kehitysympäristöt. Siksi on olennaisen tärkeää, että yliopistot ja ammattikorkeakoulut resursoidaan jatkossakin tätä merkitystä vastaavasti ja niiden rahoitus turvataan. Perusrahoituksen rinnalla on tarve huomioida soveltavan tutkimuksen ja yrityksiä palvelevan innovaatiotutkimuksen rahoitus.

Osaamistarpeisiin vastaaminen edellyttää korkeakouluilta kykyä reagoida nopeasti yhteiskunnan ja työn muutoksiin sekä koota osaamista ja voimavaroja suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Esimerkiksi uuden teknologian osaamisen vahvistamiseksi on jo käynnistetty tekniikan alan yliopistojen verkostomaista yhteistyötä. Malli kokoaa eri yliopistojen osaamisen kattavaksi tarjonnaksi.

Kaupunkien ja korkeakoulujen yhteistyönä syntyvät kampusalueet tuovat yhteen koulutuksen ja tutkimus- ja innovaatiotoiminnan sekä tukevat vuorovaikutusta yritysten ja kaupunkilaisten kanssa. Kampuksien avoimen oppimisen verkostoissa on mahdollisuus eri tieteen- ja koulutusalat sekä oppilaitosrajat ylittävän osaamisen kehittämiseen. Kaupungit voivat ratkaisulla kampusten sijoittamisesta ja kehittämisestä vahvistaa osaamisen ja innovaatioiden yhdistymistä liiketoimintaan.

Kaupunki kasvukosysteemien kehittäjänä ja uusien ratkaisuja kokeilualustana

Kaupungit edistävät omilla tulevaisuusinvestoinneillaan, kaavoituksella, toimintaympäristön kehittämisenellä sekä muilla päätöksillään alueen elinkeinotoiminnan jatkuvaa uudistumista. Tavoitteena on tukea erityisesti kansallisesti ja kansainvälisesti verkottuneiden innovaatiokeskittymien ja kasvukosysteemien kehittymistä alueellisten vahvuuksien pohjalta. Kaupunkien tarjoamat avoimet kokeilu- ja kehitysympäristöt sekä digitaaliset alustat mahdollistavat kasvualustan skaalautuvalle yritystoiminnalle ja yrittäjyydelle.

Kaupungistuminen luo uusia alustoja, ja palveluja voidaan vaihtaa ilman välikäsiä tai rahaa, kuten jakamistaloudessa tapahtuu

Julkisilla hankinnoilla kannustetaan yrityksiä kehittämään uusia innovatiivisia ja kustannustehokkaita ratkaisuja kaupunkilaisten ja uudistuvan kaupunkiympäristön haasteisiin muun muassa energia-, vesi- ja jätehuollossa, asumisessa, liikenteessä ja terveydenhuollossa. Suomen ja sen kaupunkien mahdollisuutena on hyödyntää paikalliset markkinaolosuhteet, vaativa kysyntä ja yrityksille syntyneet referenssit viennin edistämisessä. Yritysten innovaatiotoiminnan lisäksi hankinnoilla vaikutetaan ympäristö- ja ilmastotavoitteiden sekä muiden yhteiskunnallisten tavoitteiden saavuttamiseen. Kaupunkeja kannustetaan avoimuuteen innovatiivisille kokeiluille ja yhteistyölle.

Kaupungit uuden arvonmuodostuksen ja alustatalouden edistäjinä

Digitalisaatio muuttaa talouden, työn ja yrittäjyyden perustaa. Perinteiset yritys-toiminnan mallit, tuotantoprosessit ja liiketoiminnan synnyttäminen ovat muuttamassa asiakastarpeen tunnistamiseen perustuvaan toimintaan. Uudessa arvonmuodostuksessa hyvin suunniteltu käyttäjäkokemus ja laadukas johtaminen luovat uutta kilpailuetua.

Uudet teknologiat ja digitaaliset alustat muuttavat myös ansainnan mahdollisuuksia. Kansalaiset ja yritykset voivat myydä omaa osaamistaan digitaalisilla alustoilla, jopa maailmanlaajuisesti. Myös kaupungistuminen luo uusia alustoja, ja palveluja voidaan vaihtaa ilman välikäsiä tai rahaa, kuten jakamistaloudessa tapahtuu. Kaupungit ovat keskeisessä roolissa muun muassa liikkumisen, terveyden, osaamisen ja paikkatiedon alustojen kehityksessä. Kaupunkien tulee nähdä itsensä aiempaa enemmän alustoina sekä niiden kokoajana.

Kaupungit luovan osaamisen keskittyminä

Kulttuuri, taide, luovat alat ja luova osaaminen tarjoavat mahdollisuuksia innovaatioympäristöjen kehittämiseen, erityisesti kun luova osaaminen yhdistyy muiden alojen kanssa. Kaupunkien ja alueiden näkökulmasta luovat alat lisäävät

elinvoimaisuutta ja kilpailukykyä sekä luovat uusia työpaikkoja. Luovien alojen maantieteellisen keskittymisen vuoksi verkostomainen toimintatapa on oleellinen osaamisen hyödyntämiseksi myös muualla kuin suurimmissa kaupungeissa.

Luovat alat ovat jo nyt merkittävä osa kansantaloutta. Luovilla aloilla on tyypillisesti paljon itsensätyöllistäjiä ja yrittäjiä. Yhä suurempi osa tuotannosta ja asiakkaille syntyvästä lisäarvosta on aineetonta, missä luovan osaamisen hyödyntäminen on erityisen keskeistä. Aineeton pääoma on tuotannontekijä, ja luovalla työllä tuotetaan korkean jalostusarvon vientituotteita. Esimerkiksi eri koulutusasteilla tapahtuvassa toiminnassa, yritysten kehittämisessä ja maankäytön suunnittelussa monialaista luovaa osaamista tulisi yhdistää ja hyödyntää yhä paremmin. Lähtökohtana tulisi olla tuotteista ja palveluista syntyvä lisäarvo, jota voidaan vahvistaa esimerkiksi brändäyksellä.

Toimintalinjaukset:

- Valtio tukee kaupunkien toimenpiteitä ja kehittämisosaa-
mista kansainvälisesti merkittävien kasvukekosysteemien
kehittymiseksi kaupunkiseudun vahvuuksiin perustuen ja
hyödyntäen digitalisaation tuomat mahdollisuudet. Kasvuke-
kosysteemit rakentuvat laadukkaille innovaatio- ja kokeilu-
ympäristöille, kumppanuuksille sekä alueen omien, kansallisen
ja kansainvälisten voimavarojen (ml. osaaminen, rahoitus,
hankinnat) kokoamiselle yhteisen vision toteuttamiseksi.
- Kampusalueiden kehittämisessä kaupungit, korkeakoulut ja
oppilaitokset tiivistävät yhteistyötään. Yksityisten ja julkisten
toimijoiden tutkimus- ja kehitysympäristöjä kehitetään yhteis-
käyttöön ja yhden luukun periaatteella toimiviksi.
- Kehitetään yhteiskehittämisen toimintamalleja ja käyttäjä-
kokemuksia hyödyntäen palveluita ja hallintoa, terveyttä ja
hyvinvointia sekä kaupunki- ja liikenteen suunnittelua koske-
via digitaalisia ratkaisuja, jotka sujuvoittavat arkea ja luovat
liiketoimintaa.
- Kaupungit toimivat yhdessä elinkeinoelämän kanssa uuden
arvonmuodostuksen edistämiseksi sekä alusta- ja jakamis-
talouden kiihdyttäjinä

- Parannetaan julkisten palveluiden laatua ja kustannustehokkuutta sekä edistetään uusien tuotteiden ja palveluiden ensimarkkinoiden syntyä innovatiivisilla julkisilla hankinnoilla hyödyntäen muun muassa Kestävien ja innovatiivisten julkisten hankintojen verkostomaista osaamiskeskusta (KEINO)
- Kasvun aikaansaamiseksi palveluiden ja tuotteiden kehitystyössä vahvistetaan luovien ja muiden alojen yritysten yhteistyötä ja alueellista verkottumista sekä edistetään luovan työn tekijöiden toimintaedellytyksiä

Kaupunkien työmarkkinoiden toimivuus

Kaupunkien kasvu on vahvasti yhteydessä työvoiman saatavuuteen. Talouden nousuhdanteessa osaavan työvoiman saatavuusongelmat ovat lisääntyneet nopeasti. Työn kysynnän ja tarjonnan kohtaannon parantamiseksi tarvitaan laajasti työvoiman liikkumiseen, osaamiseen, työkykyyn ja kannustinloukkuihin liittyviä ratkaisuja. Poliittikkatoimia ja toimenpiteitä tulee tarkastella paikalliset erityispiirteet tunnistuen ja kaupunkien kestäväen kasvun luomisen näkökulmasta.

Pk-yritysbarometrin (kevät 2018) mukaan yli puolet yrityksistä kokee osaavan työvoiman saatavuuden rajoittavan jossakin määrin kasvua ja 14 prosenttia pitää tätä merkittävänä kasvun esteenä.

Osaavan työvoiman tarjonnan kasvu luo itsessään uutta kysyntää työvoimalle, sillä yritykset tekevät investointipäätöksiä työvoiman saatavuuden perusteella. Samalla kun kaupungit panostavat voimakkaasti elinkeinopolitiikkaansa, ne tekevät työtä yritysten tarpeita vastaavan työvoiman saatavuuden parantamiseksi. Uudet työpaiikat ovat syntyneet koko 2000-luvun ajan erityisesti pieniin ja keskisuuriin yrityksiin. Pk-yrityksille tulisiikin varmistaa toimintaympäristö, joka tukee työvoiman saatavuutta. Osaltaan tähän haasteeseen vastaa syksyllä 2018 valmistunut yrittäjyysstrategia.

Suomen työmarkkinat toimivat pääsääntöisesti hyvin, vaikka vaikeudet osaavan työvoiman saatavuudessa ovat yleistyneet. Haasteet liittyvät myös työttömyysjaksojen pidentymiseen ja työmarkkinoilta syrjäytymiseen. Tämä koskee erityisesti kouluttamattomia nuoria, ikääntyneitä, osatyökykyisiä ja ulkomaalaisia työnhakijoita.

Maahanmuuttajat keskittyvät kaupunkeihin, ja täten kysymys maahanmuuttajien työllisyydestä on keskeinen kaupunkien kestävä kasvun kannalta. Maahanmuuttajat tuovat tarvittavaa työvoimaa kaupunkeihin, ja heidän työpanoksensa on jo merkittävä tietyillä ammattialoilla. Samalla maahanmuuttajat ovat yksi työmarkkinoilta syrjäytymisen riskiryhmistä, ja erityisesti maahanmuuttajanaiset ja pakolaisuuden vuoksi Suomeen muuttaneet ovat selvästi keskimääräistä heikommassa työmarkkina-asemassa. Maahanmuuttajien työmarkkina-asema paranee Suomessa asutun ajan pidentyessä, mutta osalla on pysyviä vaikeuksia vakiinnuttaa asemansa työmarkkinoilla.

Työelämässä on käynnissä murros, jossa teknologiset ratkaisut korvaavat erityisesti samanlaisena toistuvaa suorittavaa työtä. Monen toimialan toimintaympäristö muuttuu oleellisesti jo lähitulevaisuudessa. Teknologian ja työelämän murrokset voivat tuoda yrityksille paljon uusia mahdollisuuksia. Esimerkiksi terveys- ja sosiaalipalveluissa ja myös niihin välillisesti liittyvillä aloilla piilee suuri kasvupotentiaali.

Työn murros on paitsi teknologiakysymys, myös uusi sosiaalinen kysymys. Yhteiskunnan sekä työ- ja elinkeinoelämän muutokset asettavat yksilöille ja yhteisöille vaatimuksia joustavuudesta ja jatkuvasta oppimisesta. Ammatillinen ja alueellinen liikkuvuus tarjoavat uusia mahdollisuuksia työllistymiseen.

Digitalisaatio, automatisaatio ja globalisaatio aiheuttavat merkittäviä muutoksia työelämään ja työmarkkinoihin. Näiden myötä alusta- ja jakamistalouteen pohjautuvat uudet työn ja yrittäjyyden muodot ovat yleistymässä. Vaikka jakamis- ja alustataloudella ei toistaiseksi näytä olevan suurta merkitystä työsuhteen muotoihin, niiden merkitys uusien työpaikkojen synnyttämisessä tulee kasvamaan. Tulevaisuuden työelämässä korostuu yrittäjämäinen toimintatapa, vaikka työsuhteinen työ säilynee tärkeimpänä työllistämisen ja työn tekemisen muotona. Erilaisten palkkatyön ja yrittäjyyden yhdistelmien määrä tulee lisääntymään.

Kaupunkiseutujen elinvoimatehtävän ja kasvupalvelun dynaaminen yhteistyö

Yritykset ja työvoima sijoittuvat yhä vahvemmin kaupunkiseuduille, joilla on keskeinen rooli elinkeinon kilpailukyvyllä ja uudistumisella. Maakunta- ja kasvupalvelu-uudistuksen myötä kaupunkiseudut keskittyvät entistä painokkaammin elinvoimatehtäväänsä, jolla on selkeä liittymäpinta maakunnallisiin kasvupalveluihin.

Maakuntauudistuksen yhteydessä nykyiset TE-palvelut ja yrityspalvelut yhdistetään uusiksi maakunnallisiksi kasvupalveluiksi. Uudistuksella pyritään muun muassa vastaamaan yritysten yhä eriytyneempiin työvoimatarpeisiin, lisääntyviin osaavan työvoiman saatavuuden haasteisiin sekä työmarkkinoilla yleistyviin uusiin työn ja yrittäjyyden muotoihin.

Sekä alue- että kansantalouden näkökulmista on välttämätöntä, että kasvupalvelujen ja kaupunkiseutujen elinvoimatehtävän yhteistyö on sujuvaa. Parhaimmillaan saumaton yhteistyö voi tuoda merkittävää kilpailuetua alueille. Maakuntauudistusta valmistelevilla kasvupalvelupiloteilla on mahdollista kokeilla allianssiyhteistyötä palvelujen toteuttamiseksi. Uudistuksen yhteydessä on tärkeää kiinnittää huomiota kansallisten, maakunnallisten ja kunnallisten palvelujen järjestäjien ja tuottajien yhteistyön toimivuuteen esimerkiksi edistämällä asiakastietojärjestelmien yhteensopivuutta ja tietojen saatavuutta.

Kaupunkien vahvistuvan elinvoimatehtävän myötä kaupunkiseudut vaikuttavat maakuntaorganisaatioiden ja niihin kytkeytyvien palveluekosysteemien rinnalla yhä enemmän yritysten kasvuun, uudistumiseen ja työvoiman saatavuuteen. Avaimella julkisia palvelurakenteita markkinoiden suuntaan on mahdollista uudistaa ja monipuolistaa myös kaupunkien palveluiden tarjontaa.

Toimintalinjaukset:

- Kaupunkien elinvoimatehtävä ja kasvupalvelutoimijat luovat yhdessä toimintaympäristön ja palveluekosysteemin, joka vastaa kaupunkiseutujen tarpeita ja houkuttelee työntekijöitä ja yrittäjiä.
- Valtio ja kaupungit etsivät yhteistyössä ratkaisuja työvoimareservin (ikäntyneet, nuoret, osatyökykyiset, maassa jo olevat maahanmuuttajat) saamiseksi käyttöön mm.

palveluverkostoa kehittämällä. Luodaan käytäntöjä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toisiaan täydentävälle toiminnalle.

- Sote-, kasvupalvelu- ja koulutuspalveluja integroidaan ottaen huomioon erityisesti monialaisia palveluja tarvitsevat asiakkaat.
- Hyödynnetään ja kehitetään edelleen mm. alustatalouteen perustuvia digitaalisia palveluja ja sovelluksia uuden työn ja yrittäjyyden mahdollisuuksien tarjoamiseksi eri kohderyhmille.
- Valtio ja kunnat tekevät yhteistyötä maahanmuuttajien osaamisen kehittämiseksi ja työmarkkina-aseman vahvistamiseksi
- Valtio, maakunnat ja kunnat tehostavat nuorten työllisyyden hoidon saumatonta yhteistoimintaa, erityisenä painopisteenä koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevat nuoret (NEET).
- Valtio, ELY-keskukset, maakunnat ja kaupungit valmistelevat yhdessä uusia toimenpiteitä sekä kasvupalvelujen ja kaupunkiseutujen yhteisiä toimintamalleja positiivisiin ja negatiivisiin rakennemuutoksiin vastaamiseksi. Poikkihallinnollista ja alueellista yhteistyötä vahvistetaan positiivisiin rakennemuutoksiin kehitettyä siltasopimuksen toimintamallia soveltaen.
- Käynnistetään kasvupalveluallianssipilotteja, joissa kokeillaan resurssien tehokkaampaa hyödyntämistä maakunnan ja kuntien välisellä sopimuksella. Testataan uusia työllistämisen malleja ja tulosperusteisten palvelujen hankintamalleja ja otetaan ne käyttöön kaupungeissa.

Kansainvälistyminen ja kaupunkien monimuotoisuus

Kansainvälisyys kaupunkien elinvoiman vahvistajana

Globaalissa ja verkottuneessa toimintaympäristössä kilpailua käydään kaupunkien kesken. Myös suomalaiset kaupungit kilpailevat ennen muuta globaalisti, mutta toimivat samaan aikaan aktiivisesti verkostoissa ja kumppaneita etsien. Kaupungeilta vaaditaan yhä parempia valmiuksia, yhteyksiä ja toimintakykyä kansainvälisyydessä. Kaupunkien kansainvälinen toimintakyky on suomalaisen kilpailukyvyn elinehto, sillä kansainvälisyyttä ei voi erottaa elinvoimasta.

Digitalisoitumisen ja alustatalouden aikakaudella kaupungit ovat entistä suuremmin osa globaaleja arvoverkkoja. Kaupungit ovat omaksuneet alustamaisen roolin elinkeinopoliittisessa toiminnassaan. Kun kaupungit toimivat alustoina yhteiselle kehitykselle, nousevat kumppanuudet ja verkostot kriittiseksi tekijäksi alustan elinvoimaisuudelle, erityisesti yritysten menestykselle. Kaupunkien rooli on tällöin toimia siltojen rakentajana ulottuen kansallisten rajojen yli ja luoda ekosysteemejä, jotka lisäävät kansainvälisiä kytkentöjä.

Elinkeino- ja innovaatiotoiminnassa kaupungit ovat erikoistuneet valituille aloille. Näiden alojen ekosysteemien vahvistamiseksi kaupungit tekevät yhdessä sidosryhmien kanssa aktiivisesti työtä muun muassa investointien hankkimiseksi ja yritysten viennin edistämiseksi.

Kaupungeilla on edelleen keskeinen rooli myös kaupunkidiplomatiassa. Erityisesti Euroopan ulkopuolisiin maihin suuntautuviissa vientipyrkimyksissä kaupungeilla on tärkeä rooli ovien avaajana ja yhteistyökumppanina. Valtion ja kaupunkien yhteistyön avulla edistetään samanaikaisesti kansallisia ja suurten kaupunkien tavoitteita kansainvälistymisessä ja lisätään Suomen tunnettua korkean tason yritys- ja innovaatioympäristönä.

Toimintalinjaukset:

- Valtio (ml. Business Finland) ja kaupungit rakentavat yhteistyömalleja vienninedistämistoimintoihin ja kansainvälisten investointien hankintaan. Kaupungit tiivistävät keskinäistä yhteistyötään yritysten tuotteiden ja palveluiden skaalaamiseksi kansainvälisille markkinoille.
- Valtio edesauttaa kaupunkien pääsyä ja kytkeytymistä niiden tavoitteisiin kohdistettujen EU- ja kansainvälisten verkostojen osaksi tuomalla toimijoita yhteen.

Kansainväliset osaajat voimavarana

Osaajien saatavuus on suomalaisyritysten yksi suurimmista haasteista kasvussa ja kansainvälistymisessä. Kansainvälisten osaajien ja työvoiman rekrytoinnilla voidaan vastata työvoimatarpeeseen, mutta myös pitää Suomi osana globaaleja aivovirtoja. Ollakseen alansa huippuja, on suomalaisten yritysten, korkeakoulujen ja innovaatiotoimijoiden voitava houkuttaa maailmalta parhaat tai potentiaalisimmat osaajat. Suomi ja sen kaupungit tarvitsevat kansainvälisiä osaajia myös pärjätäkseen globaalissa kilpailussa investoinneista. Työvoiman monipuolinen osaaminen ja saatavuus ovat yrityksille yksi suurimmista syistä investoida tiettyyn maahan tai alueelle. Valtiolla ja kaupungeilla on yhteinen intressi tukea yritysten kasvua ja kansainvälistymistä sekä osaajien ja investointien houkuttelua, jotta Suomi pysyy kilpailukykyisenä ja kaupungit elinvoimaisina.

Suomi ei ole osaajatarpeineen yksin, vaan osaajista käydään globaalia kilpailua. Kaupungit ovat osaamisvetoisen talouden keskuksina kansainvälisten osaajien houkuttelun vahvimpia toimijoita. Kaupunkien houkuttelevuus investointikohteina, asuin- ja työpaikkoina sekä matkailijoiden näkökulmasta on ratkaisevassa asemassa siinä, kuinka hyvin menestymme tässä kilpailussa.

Kaupunkien kansainvälinen ilmapiiri on keskeinen tekijä osaajien houkuttelussa. Palvelut ovat keskeisessä roolissa heti maahantuloprosessin jälkeen. Kaupunkien ja valtion on yhdessä kiinnitettävä huomiota siihen vastaavako palvelut kansainvälistyvän väestön tarpeisiin esimerkiksi englanninkielisten palveluiden (kuten viranomaispalvelut, koulut, päiväkodit, harrastusmahdollisuudet, kulttuuritarjonta) osalta.

Suomalaisten yritysten, korkeakoulujen ja innovaatiotoimijoiden on voitava houkutellessa maailmalta parhaat tai potentiaalisimmat osaajat

Suomeen muuttaneille tulee luoda mahdollisuus kotoutua ja kiinnittyä osaksi kaupungeja ja niiden arkea ja työelämää. Kaupungit voivat olla luomassa maahanmuuttajille (ml. ulkomaalaiset opiskelijat) parempia edellytyksiä työllistyä suomalaisille työmarkkinoille ja integroitua yhteisöihin. Kaupungin kansainvälisyys, avoin ja suvaitsevainen ilmapiiri muualta tulleille sekä monipuolinen palvelutarjonta mahdollistavat sen, että kansainväliset osaajat jäävät kaupunkeihin perheineen. Kaupunkien tulee luoda foorumeita, joissa myös vieraskieliset voivat osallistua kaupungin kehittämiseen eri tasoilla.

Suomessa jo olevat ulkomaalaistaustaiset osaajat muodostavat vielä osittain hyödyntämättömän voimavaran esimerkiksi yritysten kansainvälistymiselle. Kaupungeilla on keskeinen rooli yritys yhteistyön ja yritys- ja innovaatioekosysteemin kehittämisessä, kansainvälistymisen tuessa ja kansainvälisissä kumppanuuksissa. Siksi kaupungit ovat avainasemassa kytkemään kansainväliset osaajat näihin ekosysteemeihin ja yhteistyöverkostoihin.

Hallitus on käynnistänyt Talent Boost -toimenpideohjelman vuonna 2017 vahvistamaan kansainvälisten osaajien saatavuutta ja yritysten ja osaajien kohtaantoa. Ohjelmalla lisätään Suomen houkuttelevuutta ulkomaisille osaajille ja kanavoidaan heidän osaamisensa kasvun ja kansainvälistymisen sekä innovaatiotoiminnan ja kansainvälisten investointien houkuttelun tueksi. Suurimmat kaupungit ovat mukana ohjelman ohjauksessa, mutta myös muiden kaupunkien kanssa tehdään yhteistyötä.

Toimintalinjaukset:

- Valtio ja kaupungit sitoutuvat pitkäjänteiseen yhteistyöhön kansainvälisten osaajien houkuttelussa ja pitämisessä edistämällä Talent Boost -ohjelman tavoitteita ja toimenpiteiden toteuttamista.

- Pitkäjänteisyyden turvaamiseksi valtion ja kaupunkien yhteistyölle kansainvälisen osaamisen teemassa luodaan pysyviä rahoitusmalleja, jota täydennetään hankerahoituksella. Osana kokonaisuutta suurten kaupunkien kansainvälisten osaajien houkuttelua vahvistetaan käynnistyvällä ”Kansainvälisistä osaajista kasvua ja kilpailukykyä kasvukeskuksiin”-hankkeella, joka tukee kasvupalvelun allianssimallin käyttöönottoa ja toteuttaa osaltaan Talent Boost -toimenpidekokonaisuutta.
- Valtio ja kaupungit huomioivat kansainvälistyvän väestön palvelutarpeet lisäämällä muun muassa englanninkielisiä palveluita ja kouluja
- Valtio edistää kaupunkien, yritysten, elinkeinoelämän toimijoiden ja maakuntien välistä verkostoyhteistyötä osaajien saatavuuteen, integraatioon sekä kansainvälisten osaajien asiantuntemuksen parempaan hyödyntämiseen liittyen.

Kulttuurinen monimuotoistuminen ja avoimuus

Kaupungit ovat yhteisinä kansainvälisiä ja monikulttuurisia. Monikulttuurisuus tarkoittaa etnistä ja kulttuurista monimuotoisuutta, esimerkiksi kaupunkilaisten eri kieliä, uskontoja, tapoja, arvoja, traditiota ja erilaisia käsityksiä siitä, millaista on hyvä elämä. Myös suomalaiset kaupungit, erityisesti suurimmat, ovat muuttuneet kulttuureiltaan moninaisemmiksi.

Kaupunkilaisten keskinäinen erilaisuus tarkoittaa, että kaupungeissa on aina etsittäviä toimivia ratkaisuja erilaisuuden organisoimiseksi. Tämä tarkoittaa periaatteiden laatimista ja käytännön järjestelyjen luomista sitä varten, että eroistaan huolimatta kaupunkilaiset tulevat riittävän hyvin toimeen toistensa kanssa sekä pystyvät asettamaan yhdessä tavoitteita (vrt. Saukkonen, 2018).

Kaupunkeihin muuttaa ihmisiä, mutta niiden asukkaat myös muuttavat ulkomaille. Muuttovirrat vahvistavat kaupunkeja globaalisti verkottuneina yhteisinä. Näiden verkostojen hyödyntäminen on sekin kaupunkikehityksen voimavara.

Kaupunkien tulevaisuutta ei voi ennakoida ilman kansainvälisyyden ja monikulttuurisuuden ottamista huomioon. Kaupunkipolitiikan keskeisiä kysymyksiä ovat kotoutuminen, palveluiden kansainvälistäminen, muuttajien koulutus ja väestösuhteiden rakentaminen.

Toimintalinjaukset:

- Kaupungit luovat foorumeita, joissa maahan muuttaneet pääsevät osaksi kaupungin arkea ja kehittämistä sekä saavat työ- ja vapaa-ajan verkostoja.
- Kuntien maahanmuuttajia palvelemaan osaamiskeskustyyppiseen toimintaan suunnataan vuonna 2018 TEM:n ja OKM:n hallinnonaloilla lisärahoitus, joka on tarkoitus osoittaa suurimmille kaupungeille. Avustuksen tavoitteena on maahanmuuttajien koulutus- ja työllisyyspolkujen nopeuttaminen ja osaavan työvoiman saatavuusongelmien helpottaminen hallinnonalat ylittävällä yhteistyöllä ja tukitoimilla.

Digitaalisuus kaupunkikehityksessä

Kaupunkien fyysinen, toiminnallinen ja digitaalinen infrastruktuuri muodostavat alustan palveluille ja liiketoiminnalle. Tieto on osa digitaalista infrastruktuuria, ja sitä hyödyntämällä on mahdollista edistää kaupunkielämän sujuvuutta ja uutta liiketoimintaa. Digitaalisuuden ihmislähtöinen hyödyntäminen urbaanissa ympäristössä on keskeinen perusta älykkäälle kaupungille.

Digitalisaatiota ei ole vielä täysimääräisesti hyödynnetty esimerkiksi perinteisten yritysten tuottavuuskehityksessä ja julkisen sektorin palvelutoiminnoissa. Kaupunkien piirissä olevien tietovarantojen saaminen nykyistä paremmin hyötykäyttöön on tässä keskeinen keino.

Verkosto- ja alustatalous tulevat vahvasti kaupunkien toimintaympäristöön. Tiedon jakamisessa ja hyödyntämisessä tehtävää yhteistyötä yritysten kanssa edistää tuki ja rahoitus ketterille kokeiluille, konseptointi-, tuotekehitys- ja innovaatiohankkeille

sekä t&k-toiminnalle. Liiketoiminnan skaalaamiseksi yrityksiä tulisi tukea hyödyntämään sekä kansallisia että kansainvälisiä verkostoja ja rahoitusta.

Tiedon avoimuus on sen tehokkaan hyödyntämisen edellytys. Tässä monet kaupungit toimivat suunnannäyttäjinä. Tietojen tulee olla saatavissa avointen ja yhteentoimivien rajapintojen kautta. Kaupungeissa tiedon vaihdon solmukohtia, tietohubeja, voivat olla esimerkiksi satamat ja lentoasemat.

Digitaalisuuden ihmislähtöinen hyödyntäminen urbanissa ympäristössä on keskeinen perusta älykkäälle kaupungille

Kaupungit hyötyvät, jos ne löytävät yhdessä tekemisen alueet ja minimoivat turhaa kilpailua. Kaupunkien välinen yhteistyö on tärkeää esimerkiksi uusien liikkumisen palveluiden edistämiseksi. Älykkäässä kaupungissa horisontaalinen ja kaikkia toimialoja koskeva yhteentoimivuus tukee parhaiten tiedon hyödyntämistä, innovatiivisia ratkaisuja ja uusia liiketoimintamalleja. Digitalisaatio tarjoaa mahdollisuuden uudentyyppisten osallistumisen keinojen käytölle.

Datatalous on kestävää vain, jos yksilön oikeuksia kunnioitetaan. Yksityisyyden suoja ja tietoturvan huomiointi kaikissa tiedon käsittelyn prosesseissa rakentaa luottamusta liiketoimintaan. Suomi voi nousta globaaliksi datatalouden suunnannäyttäjäksi vahvuuksillaan. Esimerkiksi käyttäjien dataoikeuksia vahvistamalla ja tähän liittyviä ratkaisuja kehittämällä (MyData) voidaan luoda uutta vastuullista liiketoimintaa.

Jotta kaupunkien toiminta saadaan muutettua reaktiivisesta proaktiiviseksi, kaupungit tarvitsevat yhteistä ymmärrystä digitalisaation mahdollisuuksista, sitoutumista tavoitteisiin, toimeenpanokykyä mahdollisuuksien hyödyntämiseen sekä resursseja ja investointeja digitalisaation toteutukseen. Valtio voi tukea kaupunkien digitalisaatiota mahdollistavalla lainsäädännöllä ja kansallisilla linjauksilla.

Tuki kaupunkien kyvylle testata ja ottaa käyttöön uusia teknologioita, toimintamalleja sekä ratkaisuja

Digitaalista muutosta on johdettava eri tasoilla kaupunkiorganisaatioissa kehittämällä uusia toimintamalleja ja uusia asiakaslähtöisiä palveluita. Kaupungit voivat laadukkaalla digitaalisella infrastruktuurillaan parantaa elinvoimaisuuttaan ja tehdä itsestään houkuttelevamman sijoittumispaikan yrityksille ja asukkaille. Toimintavarmat ja huippunopeat viestintäverkot ovat edellytys älykkään kaupungin palveluille kuten autonomiselle liikenteelle ja älykkäille liikennesovelluksille, tekoälyn ja analytiikan hyödyntämiselle esimerkiksi logistiikassa ja asumisessa sekä älykkäille energia- ja viemärijärjestelmille. Kaupungit voivat tukea viestintäverkkojen rakentamista sujuvilla lupaprosesseilla ja uudentyyppisiä ja tehokkaita rakentamismenettelyjä edistämällä.

Samalla tulee varmistaa, että kaupungin toimintaympäristön fyysinen (esim. tiet ja kadut) ja digitaalinen infrastruktuuri (esim. laajakaista, 5G, tietoinfrastruktuuri) muodostavat alustan palveluille ja liiketoiminnalle, ja että kaupunkien infrastruktuuri täyttää liikennejärjestelmän yhteen toimivuuden takaamiseksi vaadittavat laatuvaatimukset ja toimii saumattomasti yhteen digitaalisen infrastruktuurin kanssa.

Kaupunkien ja valtion tulee etsiä yhtenäisiä digitaalisia ratkaisuja. Esimerkiksi pilotoinneissa olisi korostettava valtionhallinnon ja kaupunkien välisen sähköisen asioinnin ja tietovarantojen yhteiskäytön kehittämistä.

Datan hallinta, avaaminen ja yhdistäminen

Datan avaamisessa Suomi on edelläkävijä. Kaupunkien laajoista tietomassoista on toistaiseksi päästy hyödyntämään vasta pientä osaa. Kun data vapautetaan avoimeen käyttöön, esiin nousee kokonaan uusia mahdollisuuksia liiketoimintaan ja yrittäjyyteen.

Kaupungit voivat vauhdittaa avoimen datan päälle rakentuvaa liiketoimintaa yhdessä ja yhteistyössä elinkeinoelämän ja valtion laitosten kanssa. Avoimen datan ja rajapintojen avulla voidaan kehittää kaupunkien omia operatiivisia prosesseja ja saavuttaa kustannussäästöjä. Yrityksille avoimet datalähteet ja rajapinnat tarjoavat mahdollisuuksia kehittää kaupallisia sovelluksia ja parantaa kaupunkilaisten elämää.

Tiedon tehokas hyödyntäminen edellyttää avointa saatavuutta. Tiedon jakamisessa on otettava huomioon tietosuoja, turvallisuus ja liikesalaisuudet. Datat hallintaa, yhdistelemistä, operointia ja tuotteistamista on kehitettävä. Yritysten toimintaa voidaan tukea kaupunkidataa tarjoamalla ja yritysten hallinnassa olevaa dataa hyödyntämällä ja kannustamalla yrityksiä jakamaan tietoaan uuden liiketoiminnan ja palvelujen sekä tekoälyä hyödyntävien palvelujen raaka-aineeksi. Kaupunkien tulisi pystyä hallitsemaan rajapintojen määrittelyä ja toteutuksia entistä paremmin nykyisiin järjestelmiin.

Älykkyyteen perustuvan kaupunkiliikenteen vauhdittaminen

Liikenteen automaation tavoitteena on sujuvuuden ja turvallisuuden ja asiakasläh-töisyyden lisääminen sekä päästöjen vähentäminen. Tavoitteen toteutuminen edellyttää, että liikennettä ohjataan virheettömän ja reaaliaikaisen tiedon avulla myös kaupungeissa. Kaupunkien maankäyttöön ja infrastruktuuriin liittyvillä ratkaisulla on mahdollista varautua liikenteen automaatioon ja sitä hyödyntävien palveluiden toteutumiseen. On myös muodostettava yhteinen tahtotila kaupunkiliikenteen ohjauksesta.

Kaupungit voivat olla uudessa roolissa datatalouden liiketoimintamallien mahdollistajana ottamalla ensimmäisten joukossa käyttöön uusia liikennepalveluja tukevia ratkaisuja. Kaupunkien liikennelaitokset ja uudet, yksityiset toimijat voivat toimia kumppaneina. Kaupunkiseutujen yhteen toimivat lippu- ja maksujärjestelmät tukevat sujuvia ovelta-ovelle palveluita sekä henkilöliikenteessä että logistiikassa. Kuntalaisten liikkumistarpeita voitaisiin toteuttaa paremmin ohjaamalla julkista tukea palveluntuottajien sijasta liikennepalvelujen käyttäjille.

Kaupunkilaisten digitaaliset taidot

Uudet digitaaliset ja älykkäät palvelut tarvitsevat vastinparikseen asukkaiden hyvät käyttötaidot. Digitaalisten palveluiden tasavertaisen käytön mahdollistamiseksi tulee lisätä kuntalaisten ymmärtämystä ja tietämystä tietosuojaan ja oman tiedon hallintaan liittyen, varmistaa kaikille kansalaisryhmille hyvät digitaaliset taidot erityisesti panostaen lapsiin ja nuoriin ja sujuvoittaa kansalaisten pääsyä helppokäyttöisiin digitaalisiin palveluihin (esim. kuntien tarjoamat palvelupisteet, chat- ja puhelinneuvonta ja langattomat verkot kaupunkiympäristössä) sekä varmistaa, että

valtion tuottamat digitaaliset palvelut mahdollistavat kuntien palveluiden linkittämisen.

Toimintalinjaukset:

- Valtio ja kaupungit edistävät 5G-tekniikan kokeiluja erilaisissa käyttötapauksissa ja liikenteen kasvukäytävillä
- Kaupungit investoivat omassa päätöksenteossään ja toiminnassään uusien teknologioiden ja toimintatapojen kokeiluihin, osaamisen käyttöönottoon ja hyödyntämiseen (mm. hajautetut järjestelmät, tekoäly, MyData, lohkoketjuteknologia).
- WiFi4EU-rahoitusta hyödynnetään avoimien ja maksuttomien WiFi-verkkojen rakentamiseen
- Valtio ja kaupungit luovat yhteiset periaatteet datan avaamiselle siten, että tavoitteena on tiedon avoimuus. Kaupungit avaavat dataa keskittyen asukkaiden hyvinvointia ja arjen sujuvuutta ja turvallisuutta edistäviin ja elinkeinoelämän kannalta hyödynnettävissä oleviin aineistoihin.
- Valtio ja kaupungit kannustavat verkostoissa, hankkeissa ja rahoituksella yrityksiä jakamaan tietojään määriteltujen käyttöoikeuksien pohjalta tekoälyn, luottamukseen perustuvan yhteistyön ja palveluiden raaka-aineeksi.
- Tiedonjakamisen kehittämisen tulee perustua hajautettuihin järjestelmiin. Tämä tukee periaatetta, että tieto tarvitsee tallentaa vain kerran yhteen järjestelmään ja että kaupunkien viranomaiset pystyvät jakamaan ja ottamaan vastaan tietoa avoimien rajapintojen kautta.
- Kaupunkikohtaisten ratkaisujen sijaan kaupungit tekevät yhteistyötä tiedon avaamisessa ja huolehtivat esimerkiksi energia-, rakennus- ja liikennetietojen yhteentoimivuudesta.
- Valtio kannustaa toimenpiteillään kaupungeja uusien liikennepalvelujen kehittämisessä ja käyttöönotossa. Kaupungit luovat tälle edellytyksiä henkilöliikenteessä ja logistiikassa. Kaupungit sekä niiden yhteenliittymät ja yhtiöt hyödyntävät uuden liikennepalvelulain mahdollisuudet, lisäävät lippu- ja maksujärjestelmien yhteentoimivuutta ja mahdollistavat

joukkoliikenteen markkinaehtoisten liikkumispalvelujen sekä matkaketjuja sujuvoittavien sovellusten kehittymisen.

- Kaupunkisuunnittelussa varaudutaan liikenteen automaatioon ja muihin uusiin liikennepalveluihin niiden edellyttämällä infra- ja maankäyttöratkaisuilla.
- Kaupungit kehittävät joukkoliikenteen tukimuotojaan siten, että tiettyjen liikennepalvelun tuottajien taloudellisen tukemisen sijasta kaupunkien tuki kohdennettaisiin suoraan asiakkaille
- Älykkäiden palveluiden hyödyntäminen varmistetaan panostamalla asukkaiden taitoihin käyttää digitaalisia peruspalveluita ja uudenlaisia kaupunkisovelluksia.

Toimivat ja vetovoimaiset kaupunkiseudut

Kaupunkien kasvu ja hyvinvointi rakentuvat suurelta osin niiden kokonaisvaltaisen toimivuuden ja vetovoiman varaan. Niiden keskeisiä osia ovat viihtyisä ja kiinnostava kaupunkiympäristö, monipuolinen asuminen, sujuva liikkuminen kestäväillä kulutavoilla sekä pehmeät vetovoimatekijät. Lisäksi toimivan kaupungin ratkaisuilla edistetään vähähiilisyyden tavoitteita.

Saavutettavuus ja yhteydet

Kaupunkien kasvu perustuu ihmisten ja tavaroiden sujuvaan liikkumiseen. Kansainväliset yhteydet sekä maan sisäisen saavutettavuuden kehittäminen ovat siksi tärkeä osa kansallista liikenne- ja kaupunkipolitiikkaa. Rohkeilla kehittämistoimilla Suomella on mahdollisuus nousta kansainvälisten liikennevirtojen yhteyspisteeksi ja kytkeä keskeiset kaupunkiseudut osaksi kansainvälistä liikenneverkkoa. Samalla tulee huolehtia maan sisällä alueiden ja seutujen saavutettavuudesta työvoiman liikkuvuuden helpottamiseksi. Yhteyksien kehittäminen on investointi kaupunkien tulevaisuuteen ja hyvinvoinnin kasvuun.

Kaupunkien saavutettavuus on tärkeä osa kansallista liikennepolitiikkaa, sillä Suomen keskeisen liikenneverkoston ylläpito tukee myös kaupunkikehitystä.

Saavutettavuus on tärkeää sekä elinkeinoelämän että työssäkäynnin ja asioinnin kannalta. Erityistä huomiota on kiinnitettävä vientiyritysten yhteyksiin maailmalle ja kuljetusten sujuvuuteen.

Kaupungistumisen edetessä tarvitaan uudenlaisia ratkaisuja ja entistä tiiviimpää yhteistyötä valtion ja kaupunkien välillä etenkin kasvavien kaupunkiseutujen liikenne- ja viestintäverkkojen toimivuuden varmistamisessa ja vähähiilisen liikkumisen edistämisessä. Valtiolla on tärkeä rooli maakuntien ja keskuskaupunkien liikenneyhteyksien kehittämisessä. Uudenlaista joustoa ja dynamiikkaa työmarkkinoille syntyisi esimerkiksi laajentamalla työssäkäyntialueita parantamalla saavutettavuutta luomalla ”tunnin yhteydet” keskuskaupunkien välille. Kaupunkeja ja maaseutua yhdistävien kasvuvyöhykkeiden potentiaalin hyödyntäminen edellyttää kuntien, maakuntien ja valtion välisen yhteistyön kehittämistä.

Valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnittelu tapahtuu vuorovaikutuksessa alueellisen suunnittelun kanssa. Liikennejärjestelmän pitkäjänteiseen kehittämiseen antaa työkalun uusi, 12-vuotinen valtakunnallinen ja kaikki liikennemuodot kattava liikennejärjestelmäsuunnitelma, joka luo ennakoitavuutta ja parantaa näin liikennejärjestelmässä olevan potentiaalin hyödyntämistä. Valtion ja kaupunkien välistä yhteistyöstä tarvitaan myös MAL-sopimuskaupungeissa sekä muiden keskuskaupunkien maankäytöllisissä erityiskohteissa ja valtiolle kuuluvissa kaupunkiseutua palvelevissa liikenneinvestoinneissa.

Toimintalinjaukset:

- Kehitetään raideyhteyksiin nojautuvaa liikenneverkkoa vastaamaan kaupunkipoliittisia tavoitteita: varmistetaan seutujen ulkoinen saavutettavuus kansainvälisen kilpailukyvyyn ja elinkeinoelämän toimintaedellytysten parantamiseksi. Kaupunkiseutujen välisillä sujuvilla ja kulkumuodoltaan kestäväillä liikenneyhteyksillä edistetään työssäkäyntialueiden laajentamista ja kaupunkien välisten kasvuvyöhykkeiden kehitystä.
- Pääkaupunkiseudun, Tampereen ja Turun kytkemisellä nopeilla raideyhteyksillä toisiinsa, kansainväliseen lentokenttään sekä mahdollisesti myöhemmin Tallinaan luodaan elinkeinoelämän kannalta uutta potentiaalia ja sujuvoitetaan

työmatkaliikennettä merkittävästi. Muiden alueiden kytke-
misellä ”tunnin Suomeen” erityisesti TEN-T verkkoon perustu-
vaa päärataa sekä muuta runkoverkkoa kehittämällä voidaan
mahdollistaa ihmisten ja tavaroiden sujuva liikkuminen ja
vientiyrityksille sujuva logistiikka.

Toimiva maankäyttö, liikenne ja asuminen sekä kaupunkiympäristöt

Suomalaiset suurehkot kaupungit ovat varsin toimivia ja kestävyyspyrkiviä. Kaupunkien toimivuuden kehittäminen ja päästötavoitteiden toteuttaminen edellyttävät kuitenkin panostamista joukkoliikenteeseen, kävelyyn ja pyöräilyyn sekä liikenteen uusiin palveluihin. Tämä mahdollistaa kaupunkien kehittämisen vielä entistään viihtyisämmiksi.

Pääkaupunkiseudun kehitys on omassa luokassaan, mutta mittaluokaltaan isoja keskustan kehittämisen hankkeita ja merkittävää täydennysrakentamista tehdään lähes kaikissa yliopistokaupungeissa. Kaupunkien ydinkeskustojen elävöittäminen, viihtyisyys ja kunkin kaupungin mitassa urbaanin kuhinan ja toiminnan luominen löytyvät useimpien kaupunkien strategioista.

Kaupunkiympäristön laatu ja vetovoima syntyvät useista tekijöistä. Nykyistä voimakkaammin tulee kehittää kaupunkeja, jotka ovat riittävän tiiviitä, joissa toiminnot ovat sekoittuneita ja joiden sisäinen ja ulkoinen saavutettavuus on hyvä (vrt. Kostianen, 2018). Tarvitaan viihtyisää kaupunkitilaa, toimintojen monipuolisuutta, yhteisöllisyyttä, asukkaiden osallistumista, alueiden eriytymisen estämistä ja lähellä olevia viheralueita. Lisäksi on oltava aineettomia laatutekijöitä, jotka luovat innostavaa kaupunkia, esim. kulttuuriperintöä, tapahtumia tai toiminnan tihentymiä, ”skenejä”.

Käytännössä kaikki maakuntien keskuskaupungit tiivistyvät keskustansa ympärille, kasvavilla kaupunkiseuduilla vauhti on nopeampaa. Tiivistyvää kaupunkikehitystä edistävät edulliset yhdyskuntatekniset kustannukset ja ilmastopolitiikan tavoitteet. Tätä kehitystä vauhdittavat myös asukkaiden muuttuneet prioriteetit, keskustassa ja lähellä keskustaa asumisen suosio on lisääntynyt ja jatkaa kasvuaan. Asemansuodut ovat liikkumisen ja palveluiden risteyskohtana keskeisiä kaupunkiympäristöjä ja

helpottavat liikkumista. Keskustojen kehittämisessä monella kaupunkiseudulla kaivataan valtion tukea ja selkeää linjaa asemanseudun kehittämiseen.

Tarvitaan viihtyisää kaupunkitilaa, toimintojen monipuolisuutta, yhteisöllisyyttä, asukkaiden osallistumista, alueiden eriytymisen estämistä ja lähellä olevia viheralueita. Lisäksi on oltava aineettomia laatutekijöitä, jotka luovat innostavaa kaupunkia.

Kaupunkirakenteen tiivistämisen, eheyttämisen, monipuolistamisen ja täydennysrakentamisen tarpeet on kaupungeissa tunnistettu, mutta toteutus vaihtelee. Uudisrakentamista ohjataan olemassa olevien palveluiden ja joukkoliikenteen piiriin – tai joukkoliikennettä uudistetaan kasvavan kaupunkiseudun tarpeisiin. Viihtyisän kaupunkitilan, kerroksellisuuden, virkistysreittien, pyöräliikenteen ja viheralueiden kasvanut merkitys huomioidaan. Kaavoituksessa otetaan huomioon muutokset yksityisautoilussa, jolloin aiemmin pysäköintiin ja autoiluun varattua tilaa vapautuu muuhun käyttöön. Samanaikaisesti varaudutaan uudenlaiseen kaupunkilogistiikkaan, ml. yhteiskäyttöautot, automaatio, robotisaatio ja dronet.

Kaupunkien näkökulmasta keskeisiä maankäyttöön, liikenteeseen ja asumiseen liittyviä yhteistyötarpeita valtion suuntaan ovat Helsingin seudun ja muiden vahvasti kasvavien MAL-sopimuskaupunkien erityistarpeet sekä valtion maanomistuksen kanavoiminen tukemaan keskustan kehitystä keskuskaupunkien asemanseuduilla ja joissain erilliskohteissa. Kaupunkikeskustojen elävöittämistä ja kaupunkien yhteistyötä kehityksessä on tarpeen tukea ohjelmallisesti.

Toimintalinjaukset:

- Asemanseutuja monipuolisina kaupunkiympäristöinä kehitetään jatkamalla maanomistuksia selkeyttävää ja valtion yhteinäistä näkökulmaa rakentavaa yhteistyötä

- Eheytetään yhdyskuntarakennetta ja ohjataan asuntotuotantoa maankäytön ja kestävien liikkumismuotojen kannalta hyville sijainneille. Pyritään sijoittamaan myös merkittävät työpaikkakeskittymät alueille, joilla on hyvät liikenneyhteydet.
- Kaupunkisuunnittelussa lisätään joustavaa tilankäyttöä uudenlaisen kaupunkiympäristön mahdollistamiseksi
- Viihtyisää, ihmislähtöistä ja erottuvaa kaupunkiympäristöä luodaan kulttuuriympäristöihin panostamalla, rakennuskulttuuria edistämällä ja keskustoja kehittämällä

Vähähiiliset kaupunkiseudut ja kestävä liikenne- ja energiaratkaisut

Kaupungit ovat laajalti sitoutuneet vähähiilisyyteen tai ilmastopäästöihin liittyviin tavoitteisiin. Monet suuret kaupungit tavoittelevat hiilineutraaliutta pitemmällä aikavälillä. Hiilineutraaliutta kohti pääsemisessä kaupunkipolitiikan välineet ovat olennaisen tärkeitä. Kestävien liikennejärjestelmien ja liikkumisen kehittäminen ja uudet energiaratkaisut ovat edellytys vähähiilisten kaupunkiseutujen aikaansaamiseksi.

Suomi on sitoutunut puolittamaan liikenteen päästöt vuoden 2005 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Strategioissa on linjattu, että henkilöautolla ajettujen kilometrien kasvu tulee kaupunkiseuduilla pysäyttää vuoteen 2030 mennessä, väestönkasvusta huolimatta. Kävelyn ja pyöräilyn matkamääriä puolestaan tulisi lisätä 30 prosentilla vuoteen 2030 mennessä. Tavoitteena on ympäristön kannalta kestävä liikennejärjestelmä, jonka pääpaino on julkisen liikenteen, kävelyn ja pyöräilyn sekä uusien palveluiden muodostama saumaton kokonaisuus. Joukkoliikenteessä päästötavoitteiden toteutumista edistää esimerkiksi siirtyminen diesel-busseista sähköbuseihin.

Toimivien ratkaisujen levittämistä edistää kaupunkien välinen hyvien käytäntöjen jakaminen. Tärkeää on myös vahvistaa paikallista poliittista ymmärrystä ja sitoutumista valittuun linjaan. Kansallisen tason esimerkeillä, avauksilla ja kannustimilla on tässä oma roolinsa.

Tavoitteena on ympäristön kannalta kestävä liikennejärjestelmä, jonka pääpaino on julkisen liikenteen, kävelyn ja pyöräilyn sekä liikenteen uusien palveluiden muodostama saumaton kokonaisuus

Joukkoliikenteen käyttöä voidaan tukea lisäämällä sen palvelutasoa ja saavutettavuutta ja käytön helppoutta. Matkaketjujen sujuvuus ja kannustava hinnoittelu lisäävät joukkoliikenteen houkuttelevuutta. Kevyen liikenteen väylien kehittämällä kohennetaan kävelyn ja pyöräilyn turvallisuutta ja houkuttelevuutta. Henkilöauton käytön tarpeen vähentämiseksi liityntäpysäköintiä lisätään.

Suurimmissa kaupungeissa on käynnissä merkittävää liikenne palveluna -toimintamalliin liittyvää kehitystä. Palvelujen ja erilaisten matkaketjujen syntymistä voidaan tukea kaupunki kehitysalustana -tyyppisellä rahoitusohjelmalla sekä kaupunkien ja yritysten kansallisella ja kansainvälisellä yhteistyöllä. Kaikkien kehityshalukkaiden kaupunkiseutujen olisi hyödyllistä päästä soveltamaan aikaansaatuja ratkaisuja ketterästi omassa kokoluokassaan. Uudenlaiset palvelut mahdollistava laki liikenteen palveluista avaa näkymän liikennepalveluiden kehitykselle.

Vähähiiliset kaupunkiseudut eivät toteudu ilman uudistuvia energiaratkaisuja. Tarvitaan uusiutuvien polttoaineiden käytön lisäämistä, fossiilisten polttoaineiden käytön pienentämistä, älykkäitä energiaratkaisuja, fiksua rakentamista sekä kaupunkien liikennejärjestelmän energiatehokkuuden parantamista kokonaisuutena. K kaikelle tälle kasvavat ja tiivistyvät kaupunkiseudut tarjoavat luontevan kehitysalustan.

Kiertotalous uudistaa kaupunkeja vähähiiliseksi. Tuotteiden jakamista sekä kulutuksen ja käytön uudistamista palveluiksi on helpompaa kehittää siellä, missä on riittävästi ihmisiä. Kaupungeilla on rooli alustana, mahdollistajana ja myös koulutuksen kautta.

Rakennusten elinkaaren suunnittelua voidaan kehittää vähähiiliseen ja materiaalitehokkaaseen suuntaan ja rakennusmateriaalien tulisi olla osa kiertotaloutta. Rakentamisessa valitaan uusia energiaratkaisuja, kuten aurinkoenergiaa tai geotermistä energiaa ja voidaan suosia biopohjaisia materiaaleja kuten puuta.

Toimintalinjaukset:

- Kehitetään pitkäjänteisesti kestävää liikennejärjestelmää, jonka pääpaino on joukkoliikenteen, kävelyn ja pyöräilyn ja uusien liikennepalvelujen muodostama saumaton kokonaisuus
- Valtion kanssa solmittavilla energiatehokkuussopimuksilla kannustetaan hiilettömiin vaihtoehtoihin ja vähennetään erityisesti öljylämmitteisten rakennusten määrää.
- Vähähiilisten kaupunkiseutujen toteutumista tuetaan luomalla kaupungeille yhteistyössä yritys- ja T&K -toimijoiden kanssa mahdollisuuksia kehitysalustoina toimimiseen ja parhaiden käytäntöjen jakamiseen niin kansallisesti kuin kansainvälisesti
- Hiilineutraalisuuden tavoitteiden saavuttamiseksi ja kaupunkien korvaavien energiamuotojen lisäämiseksi valtio luo kannustimia uuden energiateknologian kehittämiseen
- Alueidenkäytön suunnittelussa ja rakentamisessa varaudutaan aurinkoenergian hyödyntämiseen
- Kestävän kaupunkikehityksen ohjelman kaupunkeja yhdistäviä kumppanuusverkostoja hyödynnetään ilmastoratkaisujen luomiseksi ja kestävästä liikkumisesta lisäämiseksi

Kulttuuri, luovat alat, liikunta ja tapahtumat kaupunkien vetovoimatekijöinä

Kaupunkikeskustojen elävöittämisessä, viihtyisyydessä ja asukkaiden hyvinvoinnin lisäämisessä on merkittävä rooli monipuolisilla tapahtumilla, luovilla aloilla sekä liikunta- ja kulttuuripalvelujen vetovoimalla. Taide- ja kulttuurilaitokset keskittyvät kaupunkeihin. Valtion ja kuntien rooli liikunta-, kulttuuri- ja tapahtumapalveluiden rahoittamisessa on merkittävä. Keskuskaupungit ovat ottaneet huomattavaa alueellista vastuuta muun muassa taide- ja kulttuurilaitosten, kuten museoiden, teattereiden ja orkesterien sekä liikuntapaikkojen ylläpidosta. Palvelut toimivat myös houkuttimena alueille rekrytoitaville osaajille. Vetovoimaisuuden ja osaavan työvoiman saatavuuden vahvistamiseksi on olennaista, että luovien alojen, liikunta-, kulttuuri- ja tapahtumapalveluiden ja näiden investointien rahoitus turvataan jatkossakin niiden merkitystä vastaavalla tavalla.

Tapahtumat elävöittävät kaupungin ja kiinnittävät asukkaat kaupunkiin ja asuinalueisiin

Matkailulla on vahva yhteys kulttuuriin, luoviin aloihin, liikuntaan ja tapahtumiin. Ne ovat matkailun vetovoimatekijöitä, ja niiden merkitys matkailussa kasvaa voimakkaasti. Kulttuuri-, liikunta- ja tapahtumamatkailulla on suuri merkitys alueiden kehittymisessä. Parhaimmillaan kulttuuri- ja liikuntamatkailun sekä tapahtumien ympärille muodostuvat verkostot toimivat innovaatioalustoina muille palveluille, koulutuksen kehittymiselle ja alueiden vetovoimaisuuden lisäämiselle. Kaupunkien kulttuuritarjonta vahvistaa kaupunkeja kulttuurimatkailukohteina ja tapahtuma-kaupunkeina.

Kaupungit toimivat elävänä alustana taide-, kulttuuri- ja liikuntatapahtumille. Tapahtumat elävöittävät kaupungin ja kiinnittävät asukkaat kaupunkiin ja asuinalueisiin. Tapahtumia voivat kehittää sekä ammattilaiset että harrastajat. Taiteilijat osallistuvat usein asuinalueillaan aluetta elävöittäviin toimintoihin. Tämän työn kautta asuinalueet profiloituvat ja vahvistuvat löytäessään oman identiteetin, jolloin asukkaiden osallisuuden kokemus kasvaa.

Toimintalinjaukset:

- Kaupunkien kulttuurinen tarjonta nostetaan strategisesti vahvistettavaksi kaupunkien vetovoimapalveluksi joka vahvistaa kaupunkeja kulttuurimatkailukohteina ja tapahtuma-kaupunkeina. Kaupunkien kulttuurinen tarjonta huomioidaan osana Business Finlandin / Visit Finlandin kansainvälisen matkailun edistämiseksi luotua suuralueyhteistyötä.
- Kaupunkiseutujen vetovoiman kasvattamiseksi kehitetään kaupunkien ja yksityisten toimijoiden välistä kumppanuutta. Kansallisesti merkittävässä hankkeissa myös valtion osallistumista kehitetään.

Sosiaalinen kestävyys ja osallisuus kaupungeissa

Suurten kaupunkien rooli sosiaalisen kestävyden vahvistamisessa

Suurilla kaupungeilla on keskeinen vastuu väestön eriarvoisuuden vähentämisessä vahvistamalla sosiaalista kestävyttä. Eriarvoistumisen seuraukset näkyvät selkeästi juuri suurissa kaupungeissa. Köyhät ja rikkaat sekä suomalais- ja ulkomaalaissyntyiset keskittyvät asumaan yhä useammin eri alueille Suomen suurimmilla kaupunkiseuduilla.

Eryteisesti kaupungeissa sosiaalisille ongelmille on tyypillisiä niiden alueellinen kasaantumisen. Korkea työttömyys sekä matala tulo- ja koulutustaso paikantuvat usein samoille alueille. Monessa tapauksessa näillä alueilla on lisäksi verrattain korkea vieraskielisen väestön osuus. Syntyy niin sanottu aluevaikutus, jonka mukana huono-osaisuus pyrkii periytymään alueen seuraavalle sukupolvelle.

Alueelliset erot hyvinvoinnissa ovat yhteydessä sosioekonomisiin rakenteisiin: alueilla, joiden asukkaista pienempi osa on korkeasti koulutettuja, suurempi osa työttömänä ja joilla tulot ovat alhaisempia, myös terveyden ja hyvinvoinnin eri osa-alueilla jäädyään usein muita alueita alhaisemmalle tasolle.

Yksilöiden välisten lähtökohtien tasoittamiseksi ja osallisuuden mahdollistamiseksi toteutettavien sosiaalipoliittisten toimien lisäksi tarvitaan alueellisesti kohdennettuja erityistoimia sekä riittäviä resursseja niiden toteuttamiseksi.

Kaupunkien kehittämät ennaltaehkäisevät ratkaisut ovat usein asuinaluekohtaisia ja poikkisektoriaalisia, kuten asuinalueiden kohentamista, aikuissosiaalityötä, perheiden tukemista, kotoutumisen edistämistä, pitkäaikaistyöttömien palveluita, kouluja, nuorisotyötä tai päihdetyötä. Toimet sisältävät tyypillisesti positiivisten erityistoimien käyttöä kuten lisäresursseja alueen kouluihin ja muihin palveluihin.

Sosiaalisen kestävyden vahvistamisen lähtökohtana on kokonaisvaltainen kaupunkihyvinvointi, jossa mukana ovat yhteiskunnallisen osallisuuden ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden vahvistaminen ja haittojen ehkäiseminen.

Tieto ja päätöksenteko sosiaalisen kestävyiden rakentajana

Kaupungit tarvitsevat päätöksenteon tueksi ajantasaista tietoa väestön hyvinvoinnista väestöryhmittäin ja alueittain. Kuntien laatimat poikkihallinnolliset hyvinvointikertomukset toimivat tässä käytännön työkaluna, jonka avulla voidaan tunnistaa väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tarpeita ja edelleen asettaa tavoitteita ja sopia toimenpiteistä.

Sosiaalisen kestävyiden vahvistaminen edellyttää toimia kaikilla kaupunkien hallinnonaloilla. Verkottuvassa toimintaympäristössä yhteistyön merkitys korostuu yhteisen tietopohjan kokoamisessa, tavoitteiden asettamisessa ja niiden seurannassa. Kaupungit vastaavat sosiaalisen kestävyiden vahvistamisen haasteeseen luomalla poikkihallinnolliset johtamisrakenteet. Näin varmistetaan eri toimialojen toiminnan suuntaaminen yhteiseen tavoitteeseen.

Asuinalueiden koheesion vahvistaminen

Asuinpaikalla voi olla suuri merkitys sille, miten ihmiset kokevat oman paikkansa ja mahdollisuutensa yhteiskunnassa. Perusta kokemukselle rakentuu lapsuudessa ja nuoruudessa. On tärkeää, että lapset ja nuoret voivat kehittää kykyjään parhaalla mahdollisella tavalla taustasta riippumatta ja että kaikkien kyvyt saadaan yhtäläisesti yhteiskunnan käyttöön. Tämän tavoitekuvan toteutuminen vaatii määrätietoista politiikkaa mahdollisuuksien tasa-arvon toteuttamiseksi.

Mahdollisuuksien tasa-arvo on paljon muutakin kuin muodollinen oikeus päästä koulutukseen ja koulutuksen maksuttomuus siten, että vanhempien tulotaso ei määrittele muodollista mahdollisuutta kykyjen kehittämiseen.

Mahdollisuuksien tasa-arvon todellinen toteuttaminen vaatii määrätietoista politiikkaa lähtökohtien erojen tasoittamiseksi. Sen toteutuminen eri väestöryhmien välillä edellyttää erityisesti suurten kaupunkien kaupunginosien välisten erojen (asuinalueiden segregatio) ja näiden erojen aiheuttamien haittojen ehkäisyä.

Alueiden sosioekonomisten erojen tasaaminen luo myös turvallisuutta. Segregatio voi vaikuttaa väestösuhteisiin ja aiheuttaa levottomuuksia. Alueiden välisen koheesion vahvistaminen onkin kaupunkien turvallisuuden edistämisen yksi keskeinen kulmakivi.

Kaupungit ja asukkaiden osallisuus yhteiskunnassa

Kaupungit ovat avainasemassa asukkaiden yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistajina. Osallisuuden edistämiseksi tarvitaan eri väestöryhmien huomioon ottamista asuinalueiden ja niiden palveluiden suunnittelussa sekä keinoja tavoittaa sellaisia väestöryhmiä, jotka eivät hyödynnä käytössä olevia vaikuttamisen kanavia tai joiden näkemykset saattavat jäädä huomioon ottamatta päätöksenteossa. Tällaisia ryhmiä voivat olla esimerkiksi lapset, koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret, työttömät, maahanmuuttajat tai ikäihmiset.

Syrjäytymisen riskitekijöistä merkittävimpiä ovat toisen asteen koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääminen sekä köyhyys. Nuorista suurin osa pärjää todella hyvin, mutta koulutuksen ulkopuolelle jääville nuorille kasautuu helposti ongelmia.

Nuorten syrjäytymisriskin havaitsemiseksi ja niihin puuttumiseksi tarvitaan kokonaiskuvaa jo käynnissä olevista toimenpiteistä sekä kumppanuuksia yli sektorirajojen. Avainasemassa ovat varhaiskasvatus, koulut hyvin resursoituine oppilashuoltoineen sekä asuinalueilla tehtävä vahva perhe-, sosiaali- ja nuorisotyö sekä toimivat peruspalvelut järjestökumppanuuksineen.

Mahdollisuuksien tasa-arvon toteutuminen eri väestöryhmien välillä edellyttää erityisesti suurten kaupunkien kaupunginosien välisten erojen ehkäisemistä

Maahanmuuttajat asettuvat usein asumaan kaupunkiseuduille, ja valtion, kaupunkien ja järjestöjen välinen yhteistyö on oleellista maahanmuuttajien kotoutumisen edistämisessä. Suomen tai ruotsin kielen taito, yhteiskunnan tuntemus ja työllistyminen luovat perustan kotoutumiselle. Samalla tulee tukea eri väestöryhmien välistä vuorovaikutusta ja maahanmuuttajien omaa aktiivista toimijuutta sekä torjua syrjintää. Erityistä huomiota on kiinnitettävä vieraskielisten nuorten selkeästi muita suurempaan suhteelliseen osuuteen koulutuksen ja työn ulkopuolella olevista nuorista. Perhe on lapsen ja nuoren ensisijainen kasvuympäristö, ja toimivien peruspalveluiden ohella onkin tärkeää, että tuetaan koko perheen kotoutumista sekä vanhemmuutta suomalaisessa yhteiskunnassa.

lkäihmisten osallisuuden edistämiseksi on oleellista kiinnittää huomiota yksinäisyyden torjuntaan ja sosiaalisten kontaktien vahvistamiseen, fyysisen kaupunkiympäristön ja joukkoliikenteen esteettömyyteen ja palveluiden saatavuuteen.

Kulttuuri sosiaalisen yhteenkuuluvuuden vahvistajana

Sosiaalisen kestävyys edellyttää ihmisten osallisuuden ja osallistumisen lisäämistä. Kaupungin asukkaiden tulisi kokea olevansa osa yhteisöä ja kaupunkia. Osallisuuden ja osallistumiseen kuuluvat julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin tuottamat taide-, kulttuuri- ja liikuntapalvelut, vapaan sivistystyön ja taiteen perusopetuspalvelut sekä ihmisten omaehtoinen taide- ja kulttuuritoiminta.

Kaupunkien yhteistyö yksityisen, kolmannen ja neljännen sektorin toimijoiden, kuten kulttuuri- ja taideyhdistysten, urheilu- ja liikuntaseurojen sekä muiden kansalaisjärjestöjen kanssa on tärkeää sosiaalisen kestävyuden kannalta.

Kansalaisyhteiskunnan ja yhteiskunnan demokraattisen kehityksen tukemisessa yleiset kirjastot ovat tärkeitä toimijoita. Kirjastot ovat kehittyneet keskeisiksi avoimiksi oppimisen ja harrastamisen palveluiksi, jotka tukevat myös digitaalista tasa-arvoa. Monipuolisilla toimintamuodoillaan ne edistävät osallisuutta sekä tukevat aiempaa vahvemmin varhaiskasvatuksen, koulun toiminnan, paikallisten yhteisöjen ja asuinalueiden kehittämisen tavoitteita. Liikunnan osalta tavoitteena on edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa sekä sitä kautta lisätä väestön hyvinvointia ja terveyttä, millä on merkitystä myös sosiaalisen yhteenkuuluvuuden vahvistajana.

Toimintalinjaukset:

- Vahvistetaan kaupunkitutkimukseen ja data-analytiikkaan perustuvaa tietopohjaa ja ilmiölähtöistä toimintatapaa sosiaalisen kestävyuden edistämiseksi poikkihallinnollisessa yhteistyössä.
- Kaupungit tasaavat oppilaiden erilaisista lähtökohdista johtuvia koulujen välisiä eroja ns. positiivisin erityistoimin. Vastavia toimia kaupunginosatasolla toteutetaan myös päiväko-deissa, perhepalveluissa, nuorisotoimessa ja liikuntatoimessa sekä muissa palveluissa.

- Kaupunkikohtaisten tarpeiden mukaisesti kasvusopimuksiin voidaan sisällyttää sosiaalista kestävyyttä vahvistavia elementtejä
- Segregaation haitoille alttiiden alueiden vetovoimaa parannetaan ja identiteettiä vahvistetaan uusien osaamisintensiivisiä toimintoja sijoittamalla (esim. oppilaitoskampus), joukkoliikennettä ja kevyen liikenteen yhteyksien parantamalla sekä toteuttamalla asuntopoliitikassa sekoittamisen periaatetta
- Vahvistetaan asuinalueiden tilanteen tuntevien kansalaisjärjestöjen roolia alueellisen segregaation lieventämisessä
- Valtio, kaupungit ja järjestöt vahvistavat kumppanuuksia kotoutumisen edistämiseksi. Kaupungit tukevat eri väestöryhmien välistä vuorovaikutusta ja osallisuutta muun muassa järjestöjen avulla ja luomalla tiloja eri väestöryhmien kohtaamisille.
- Lasten, nuorten ja perheiden palveluketjut vahvistuvat kun yhdistetään valtion, maakuntien ja kuntien tuottamia palveluita saumattomasti. Eri syistä tukea tarvitseville nuorille räätälöidään henkilökohtainen tuki sekä tarpeensa mukaiset polut koulutukseen ja työelämään, tarvittaessa myönteistä erityiskohtelua käyttäen.
- Tavoitetaan erityisesti kouluttamattomat NEET-nuoret aiempaa tehokkaammin monialaisten ja kynnyksettömien ohjauspisteiden kautta. Ohjaamoiden alustamainen toimintaperiaate vahvistuu kun julkisen sektorin ohella yksityinen ja kolmas sektori on vahvemmin läsnä. Valtio tukee toimijoiden sitoutumista vahvistamalla kansallisen Ohjaamo-verkoston toimintaa ja tukemalla parhaiden käytäntöjen käyttöönottoa sekä poistamalla esteitä monialaisen työn kehittymiseltä.
- Ikääntyneiden osallisuutta vahvistetaan ja yksinäisyyttä vähennetään eri sektoreiden yhteisillä toimilla siten, että kaupunkiympäristö ja palvelut vahvistavat toimijuutta sekä ovat esteettömiä ja saavutettavia
- Kulttuuri-, kirjasto- ja liikunta, vapaan sivistystyön ja taiteen perusopetuksen palveluita edistetään kaupunkien ja yksityisen, kolmannen ja neljännen sektorin yhteistyönä osallisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden vahvistamiseksi

Hyvinvointitalous: hyvinvointi kaupungin eheyden vahvistajana ja tuotannontekijänä

Ihmisten hyvinvointi luo edellytyksiä talouskasvulle ja yhteiskuntien eheydelle. Panostukset ihmisten hyvinvointiin voivat olla tuotannon tekijä ja ne voivat oikein kohdennettuna edistää talouskasvua. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus edistää yhteiskuntarauhaa, kun kansalaiset kokevat saavansa oikeudenmukaisen kohtelun ja mahdollisuuden osallistua.

Hyvinvointi ja talouspolitiikka ovat tiiviissä vuorovaikutussuhteessa toisiinsa. Kestävällä talouspolitiikalla voidaan edistää ihmisten hyvinvointia ja vähentää eriarvoisuutta. Hyvinvointitalous on horisontaalinen toimintatapa, jota toteutetaan kaikilla politiikkasektoreilla. Siinä korostetaan kaikkien hallinnonalojen mahdollisuuksia toteuttaa ja panostaa toimiin, joilla edistetään ihmisten hyvinvointia ja terveyttä sekä taloudellista kasvua. Hyvinvointitalous ajattelutapana lisää ymmärrystä eri hallinnonalojen päätöksenteon vaikutuksista ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen, sekä vastavuoroisesti hyvinvoinnin ja terveyden yhteydestä taloudelliseen kasvuun. Hyvinvoinnin haasteet ovat niin moninaisia, että niiden ratkaisemiseen tarvitaan eri sektoreiden (yksityinen, julkinen, kolmas ja neljäs sektori) vahvempaa yhteistyötä, osallisuutta ja uudenlaisia instrumentteja.

Kaupungit ovat taloudellisen kasvun alustoja, joten niillä on keskeinen rooli myös hyvinvointitalouden rakentamisessa. Tässä onnistuminen edellyttää riittävää tietopohjaa, ilmiölähtöistä tarkastelua sekä päätösten vaikutusten ennakoarviointia. Myös uusien instrumenttien, kuten vaikuttavuussijoittamisen, mahdollisuuksia tulisi tarkastella.

Keskeinen osa hyvinvointitaloutta on hyvinvoinnin teknologia ja palveluratkaisut ja niihin liittyvän liiketoiminnan edistäminen. Hyvinvoinnin ja osallisuuden vahvistamista voidaan tukea hyvinvoinnin ja terveyden innovaatioita vauhdittamalla ja edesauttaa samalla kasvua kaupunkiseuduilla. Teknologia on myös rantautumassa vahvaksi osaksi palvelujen toteuttamista.

Yksi osa hyvinvointitaloutta on osatyökykyisten työllistyminen. Tulevaisuuden haasteiden ratkaisuisissa on ensiarvoisen tärkeää, että kaikkien työpanos saadaan

käyttöön työmarkkinoilla. Työkyvyn rajoitteiden sijaan on keskityttävä ihmisten osaamiseen, kykyihin ja mahdollisuuksiin.

Toimintalinjaus:

- Valtio ja kaupungit kehittävät yhteistyössä poikkihallinnollisen hyvinvointitalousajattelun ja uudenlaisten instrumenttien, kuten vaikuttavuussijoittamisen ja -investoimisen, soveltamista

Kaupunkien organisoituminen, verkostot ja toimijat

Kaupunkien toimintaedellytysten varmistaminen

Kaupunkien toimintaympäristön muutoksen taustalta on tunnistettavissa kunnallishallinnon murrosvaihe, jossa kaupunkiorganisaatioiden rakenteet, toiminnan sisällöt ja niitä toteuttavat prosessit uudistuvat. Maakunta- ja sote-uudistuksessa kunnat ja erityisesti suuret kaupungit ovat merkittävässä osassa hallitun muutoksen aikaansaamisesta. Sote-palveluiden irrottautuminen kunnista ja järjestämisvastuun siirtyminen maakunnille vaatii kunnilta merkittävää panostusta ja ennen kaikkea tietoa muutoksen onnistumiseksi. Yhtä lailla tuleva maakunta vaatii yhteistyökumppanikseen vahvan kunnan, jossa yhteistoiminta ja -työ on suunniteltu ja järjestetty tarkoituksenmukaisesti.

Kaupunkien toimintaympäristön murrosvaiheessa on syytä tarkastella, millaisia edellytyksiä isot uudistukset vaativat kaupunkien hallinnalta. Hallintouudistusten yhteiskunnallinen vaikutus syntyy sekä toimeenpanon valmisteluprosessien onnistumisesta että kuntien kyvykkyydestä sekä valmiudesta toteuttaa muutoksia. Kaupunkien suhtautuminen ja rooli uudistusten toteutuksessa on ratkaisevaa.

Uudistusten onnistumisen edellytyksien voidaan nähdä kaupungeissa muodostuvan kokonaishallinnasta ja mahdollisuudesta ohjata muutosta, muutosvalmiudesta ja uudistumiskyvystä, valmistelun tavoitelähtöisyydestä sekä yhdyspintojen

tunnistamisesta ja niiden rakentamisesta. On tärkeää, että uudistuksen kohteet pystyvät ohjaamaan omaa toimintaansa mielekkäällä tavalla. Kaupunkipolitiikan vaikuttavuuden näkökulmasta on tärkeää, että kaupungeilla säilyy riittävä tila toimia. Toimintatilaa ovat muun muassa kaupunkien itsehallinto, vastuu yleisestä toimialasta ja riittävän monipuolinen keinovalikoima.

Kaupunkien hallinnassa verkostot ovat erottamaton osa uuden hallintotavan mukaista koordinaatiota toimintaympäristössä, jossa raja- ja yhdyspintojen määrä ja yhteistyön tekemisen tarve sidosryhmien kanssa kasvaa. Kaupunkien rooli on tuoda muutoksissa toimijoita yhteen ratkaisemaan niihin liittyviä haasteita.

Toimintalinjaukset:

- Hallinnon uudistukset, erityisesti sote-uudistus tarkoittaa merkittävää muutosta myös kuntien tehtävissä. Sen onnistuneeseen toteutukseen ja muutoksen läpivientiin myös kaupungit tarvitsevat tukea.
- Kaupungeilla tulee maakuntayhteistyön kehyksessä olla riittävä tila toimia, tehdä valintoja ja kohdennettuja ratkaisuja, joilla niiden kehittämistavoitteet täyttyvät

Kaupunkien ja maakunnan yhteistyöpinnan tiivistäminen

Meneillään olevat hallinnon ja palveluiden uudistukset vaikuttavat kuntien toimintaan, tehtäviin ja rahoitukseen sekä muokkaavat toimivaltasuhteita maakunnan ja kuntien välillä. Samalla kuntien rooli on uudistumassa. Kunnan elinvoima-, sivistys- ja hyvinvointirooli korostuvat maakuntien perustamisen myötä. Samoin vahvistuvat kunnan elinympäristörooli, kehittäjä- ja kumppanuusrooli sekä osallisuus- ja yhteisörooli. Yhdyspintoja kunnan ja maakunnan välillä on erityisesti elinvoiman edistämässä, kasvupalveluissa sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä.

Elinvoiman edistäminen on laaja-alainen tehtävä, joka korostuu tulevaisuuden kunnan kaikessa toiminnassa ja toiminnoissa. Elinvoimaisuutta tukevia toimia tehdään muun muassa vetovoimaisuuden (maankäyttö, kulttuuri, liikunta), yritysten

toiminnan (elinkeinotoimi, hankinnat) ja osaamisen (sivistystoimi) kehittämisen kautta. Vetovoimapalveluiden merkitys osana elinvoimaa kasvaa ja kunnan työllisyyden hoidon ja edistämisen tehtävät korostuvat. Kunnat ovat edelleen keskeisiä kumppaneita alueiden kehittämiseen tähtäävässä toiminnassa ja hankeyhteistyössä.

Kaupungeissa on valtava määrä osaamista, ymmärrystä ja kokemusta, joka kannattaa kanavoida yhteisen kaupungin kehittämiseen

Tulevaisuudessa kunnan perustehtävinä säilyvät väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ja siihen sisältyvä eriarvoisuuden vähentäminen ja terveyserojen kaventaminen. Hyvinvoinnin edistämisessä kunnan rooli pysyy merkittävänä. Tehtävä on laaja-alainen ja edellyttää poikkihallinnollista yhteistyötä. Hyvinvointi ja terveys ovat yhteydessä yhtä lailla elinympäristöön, kaavoitukseen, liikennejärjestelyihin sekä moniin muihin kunnan hoitamiin tehtäviin, sillä niin palvelut, infrastruktuuri kuin monipuoliset harrastusmahdollisuudetkin luovat asukkaiden hyvinvoinnin perustan. Onnistunut hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen edellyttää kuntien saumatonta yhteistyötä sosiaali- ja terveyspalveluista vastaavien maakuntien ja palvelutuottajien kanssa.

Myös sivistyspalvelut edistävät osaltaan asukkaiden terveyttä, hyvinvointia ja vetovoimaa. Sivistyssektori onkin tulevaisuuden kunnan keskeinen toimiala. Kunnat järjestävät edelleen kirjasto-, kulttuuri-, taide-, liikunta-, nuoriso- ja vapaa-aikapalveluja. Tekemisen meininki, tapahtumat ja panostukset luovaan työhön sekä matalan kynnyksen kulttuuriin lisäävät myös kunnan houkuttelevuutta.

Kunnilla on keskeinen rooli myös turvallisuuden kehittämisessä ja ylläpitämisessä. Tämä kytkeytyy vahvasti kunnan yhteisörooliin, jonka merkitys on suuri esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisyssä. Tämä vaatii kunnilta ennalta ehkäisevää toimintaotetta ja -asennetta sekä yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa.

Kuntien roolit ja tehtävät voivat tulevaisuudessa erilaistua nykyisestä. Kunnat toimivat tälläkin hetkellä erilaisissa toimintaympäristöissä. Maakuntalakiluonnoksen

mukaan kunta, jolla on riittävä osaaminen ja resurssit voi tulevaisuudessa joidenkin tehtävien osalta sopia maakunnan kanssa järjestämisvastuun siirtämisestä kunnalle, jos erityislaissa annetaan tähän mahdollisuus. Resurssiltaan vahvoille kaupungeille tämä voi tarkoittaa muita kuntia laajempaa vastuuta. Lisäksi maakunnan kaikkien kuntien kanssa yhteisellä sopimuksella maakunnan hoidettavaksi voidaan osoittaa maakunnan tehtäväalaan liittyviä tehtäviä, joiden hoitamiseen kunnat osoittavat rahoituksen. Uudistuksilla on vaikutusta myös kuntien toimintatapoihin.

Toimintalinjaukset:

- Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi valtio edistää kaupunkien saumatonta yhteistyötä maakuntien ja palvelutuottajien kanssa.
- Maakuntien toiminnassa huomioidaan kaupunkien ja kuntien seudullisen yhteistyön, osaamisen ja paikallisuuden merkitys erityisesti elinvoiman vahvistamisessa ja työpaikkojen luomisessa.
- Kaupunkien tehtävien laajentamisen etuja ja haittoja tulisi tarkastella osana kuntien tehtävien eriytymistä

Uusi kaupunkilaisuus ja kaupunkilaisaktiivisuuden tunnistaminen

Uuden kaupunkilaisuuden tunnistaminen on kaupunkien edelläkävijyyden yksi keskeinen osa. Tulevaisuuden kaupungin avainkysymys onkin, miten kaupungeissa oleville voimavaroille annetaan tilaa ja ne saadaan koottua yhteisten tulevaisuuksien tekemiseen.

Kaupunkeihin tiivistyy paljon pääomaa. Kaupunkipolitiikan vahvuutena on jo pitkään ollut kaupunkien tapa toimia verkostomaisesti sen keskeisten kumppanien, yliopistojen ja yritysten kanssa. Suurin ja ehkä vasta osittain kaupunkien kehitystä vauhdittamaan päässyt voimavara ovat kaupunkilaiset: vakituiset ja väliaikaiset, asukkaat, työssäkäyvät ja matkailijat, yrittäjät, viranhaltijat, asiantuntijat ja monet erilaiset tutkijat. Tiivistymisen vuoksi kaupungeissa on valtava määrä osaamista, ymmärrystä ja kokemusta, joka kannattaa kanavoida yhteisen kaupungin kehittämiseen. Kaupunkilaiset, tutkijat, yritykset ja järjestöt eivät enää taivu hallinnan

kohteiksi, mutta hallinnan resursseiksi kyllä – etenkin, jos kaupunki osaa kurottaa heihin kysyjän ominaisuudessa.

Kaupunkien on luotava omaa tulevaisuuttaan varten tavat, joissa aiemmin hallitsevien teemojen kuten kilpailukykeskustelun lisäksi myös moniarvoisuus ja monenlaista osallistumista mahdollistavat tilat ja lähestymistavat ovat läsnä.

Kaupunkien poliittisella johtajuudella ja demokratialla on suuri merkitys. Jotta kaupunki voi kukoistaa paikallisen itsehallinnon arvoperustansa kautta, kaupunkien hallintajärjestelmien on toimittava siten, että niissä on mahdollista määrittää yhteisiä suuria linjoja ja tavoitteita. Kaikkein tärkein poliittisen johtamisen funktio tulevaisuuden kaupungissa on dialogiin ja yhteistyöhön kannustaminen ja päätöksenteon osalta konsensuksen etsintä.

Osallisuus kaupungeissa on monenlaista. Kaupunkien palveluiden ja toimintojen uudelleensuunnitteluun tarvitaan käyttäjälähtöisyyttä, luotaimia, joilla analysoidaan ihmisten tarpeita ja niihin vastaamisen tärkeimpiä, julkista arvoa tuottavia ratkaisuja. Kaupunkien vaikuttajilta tämä edellyttää osaamista ongelmien ja tavoitteiden kehystämässä sekä ihmisten aktiivisuutta tukevien ratkaisujen hyväksymisessä.

Osallisuus kaupungissa on myös kaupunkilaisten organisoimaa omaehtoista yhteistoimintaa, joka tapahtuu yleensä järjestötoiminnan ja kaupungin virallisen osallisuusrakenteen ulkopuolella. Se on luonteeltaan aloitteellista, proaktiivista ja rakentavaa, siinä ei etsitä konsensusta tai määritellä politiikalle linjoja. Vapaa kansalais-toiminta suuntautuu ensisijaisesti tekemiseen, ei poliittiseen mielipiteenmuodotukseen tai vaikuttamiseen. Parhaimmillaan yhteiskunnan resurssipohja laajenee, kun ihmiset vapautuvat kehittämään uusia toimintasuhteita ja keksimään uusia ratkaisuja arkisiin pulmiinsa tai innostamaan kaupunkilaisia tekemään kiinnostavaa kaupunkia yhdessä. Esimerkki kaupungin käyttäjäryhmästä ovat lapset ja nuoret, joista kasvava osuus asuu kaupungeissa. Kaupunki on paitsi aikuisten, myös lasten ja nuoreten arjen ympäristö. Siksi kaupunkien toimivuudella ja kiinnostavilla kaupunkirakenteilla on merkitystä heidän elämässään. On tärkeää, että lapset ja nuoret voivat vaikuttaa omaa arkeaan koskeviin asioihin ja tulla kohdatuiksi ja kuulluiksi tasaveroisina kaupunkilaisina.

Eri osallisuuden muodoissa kaupungin rooli on erilainen. Edustuksellisuudelle ja käyttäjälähtöisyydelle kaupunki rakentaa puitteet, mutta vaativampaa on asemoida kaupunkia suhteessa vapaaseen kansalaistoimintaan. Uudessa osallisuudessa kaupunki näyttäytyykin systeeminä, kokonaisuutena, jota ei kokonaisuutena voida ohjata hallinnon määräyksillä, ohjeilla tai osallisuusmalleilla.

Kaupunkisysteemiä ohjataan uudentyyppisillä epäsuorilla tavoilla: kehystäen, houkutellessa, kertoen merkityksellisiä tarinoita ja rakentavasti verkostoissa toimien. Verkostot muodostuvat yhteisistä tavoitteista, yhteisestä kielestä ja luottamuksesta. Näihin on panostettava aikaa ja energiaa. Vapaa kansalaistoiminta ei välttämättä pidä kaupunkia kiinnostavimpana eikä aina edes haluttuna kumppanina. Kaupunkien hallintajärjestelmien lisäksi myös kansalaisyhteiskunnan voimavarat on hyödyllistä kanavoida kaupunkien käyttövoimaksi, jotta kaupunkeja kehittämällä ratkaistaan merkittäviä ongelmia julkisvallan oikeutus säilyttäen.

Toimintalinjaukset:

- Tunnistetaan kaupunkiaktiivisuuden mahdollisuudet kaupungin toiminnan uudistamiseksi sekä osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamiseksi sekä kehitetään erilaisia yhteistyön tapoja kaupunkien ja neljännen sektorin välillä.
- Nostetaan kansallisesti näkyville uutta luovia kaupungin yhteisöllisen elävöittämisen tapoja perustuen aktiiviseen kaupunkilaisuuteen.

Kaupunkikehityksen tietopohja, kaupunkien tilannekuva ja kaupunkitutkimus

Vahvistuva tietopohja ja kaupunkitutkimus päätöksenteon tukena

Kaupunkien tilannekuvan ylläpitämisessä ja kehityskulkujen seuraamisessa ja ennakoinnissa ajantasainen ja riittävän laajapohjainen tieto on tärkeää. Tällaista kaupunkitasoista tietoa tarvitaan esimerkiksi väestön hyvinvoinnista, terveydestä, työllisyydestä, ympäristöstä ja rakentamisesta. Myös kaupungistumisen taloudellisista vaikutuksista tarvitaan nykyistä enemmän tutkittua tietoa.

Hyvä tietopohja mahdollistaa osaltaan tulevaisuuden hyvän kaupungin rakentamisen. Tietoinen kaupunkien kehittäminen perustuu kaupungeja koskevaan tietoon. Tässä tutkijoiden, tiedeyhteisön, kaupunkien sekä muiden toimijoiden välinen yhteistyö on keskeistä. Uuden kaupunkitiedon luominen tapahtuu lisääntyvässä määrin tutkijoiden ja tiedon käyttäjien yhteistuotantona. Laajapohjainen yhteistyö mahdollistaa kaupungeille myös korkeiden, jopa uskaliaiden, kehitystavoitteiden asettamisen.

Tutkimustietoon pohjautuva päätöksenteko, suunnittelu ja valmistelu ovat yleisesti yksi demokraattisen yhteiskunnan keskeisiä tavoitteita. Laadukkaan tieteellisen tutkimuksen toteuttaminen vaatii resursseja ja aikaa sekä hyviä tietovarantoja. Lisäksi kansallisen ja kansainvälisen tutkimustiedon seuraaminen ja vieminen käytännön päätöksentekoon vaatii niin kaupungeilta, valtiolta kuin muilta kaupunkipolitiikan toimijoilta resursseja ja osaamista. Kaupunkien hyvän tiedolla johtamisen edellytykset tulee turvata. Tiedolla johtamisen kokonaisuuteen kuuluu myös ennakoititiedon tuottaminen ja hyödyntäminen päätöksenteon tukena sekä analytiikan kehittäminen tekoälyä hyödyntäen.

Hyvä tietopohja mahdollistaa tulevaisuuden hyvän kaupungin rakentamisen

Erityisesti kaupungeihin kohdistuva monialainen tutkimustieto on tärkeää, sillä kaupungeja koskevat tulevaisuuden haasteet ja ratkaisut ovat usein erilaisia maaseutujen haasteisiin ja ratkaisuihin nähden. Myös metropolialueen, suurten kaupunkien ja pienempien seutukaupunkien haasteet eroavat toisistaan.

Kaupunkitutkimuksen paradoksi on, että vaikka Suomi on pitkälle kaupungistunut, kaupunkitutkimuksen ja kaupunkipolitiikan välinen yhteistyö ei ole lainkaan samalla tavoin tiivistä ja koordinoitua kuin maaseutua koskevan tutkimuksen ja maaseutupolitiikan välinen yhteistyö.

Kaupunkikehityksen tilannekuva ja haasteet

Kaupungit ovat toimintaympäristönä kerroksellisia ja eri asiat korostuvat eri aikoina. Kaupunkikehityksen tämänhetkisessä tilannekuvassa korostuvat muutamat keskeiset kehityshaasteet.

Työikäisiksi tulevat kotimaiset ikäluokat pienenevät ja työikäisiksi tulee yhä enemmän myös toisen polven maahanmuuttajia. Erityisesti pääkaupunkiseudulla myös vieraskielisten osuus väestöstä kasvaa voimakkaasti.

Kaupunkikehityksen haasteena monissa suurissa kaupungeissa on myös asuntojen hintakehitys ja osin siihen liittyvä työvoiman saatavuuden ongelma. Erityisesti tämä koskee alhaisen palkkatason ja määräaikaaisessa työsuhteessa olevaa työvoimaa, joka joutuu joissain tapauksissa pendelöimään hyvinkin kaukaa tai vastaavasti mak samaan korkeita vuokria.

Väestön ikääntymisen tuomat haasteet palvelutuotannolle kasvavat sekä kaupungeissa että maaseudulla. Kaupungeissa haasteena nopeasti kasvava ikääntyneiden määrä ja osuus, maaseudulla taas pitkät välimatkat palvelun tarvitsijoiden luokse.

Joukkoliikenteen ja sujuvien matkaketjujen merkitys kaupunkikehityksessä on jatkossa entistä merkittävämpi. Liikenteen volyymi kasvaa väestökasvua nopeammin, mikä merkitsee ruuhkautumisen kasvua. Työssäkäyntialueet ovat entistä laajempia ja päivittäiset työmatkat pidentyneet. Tehokkaalla ja älykkäällä joukkoliikenteellä tätä kehitystä pystytään hidastamaan. Myös kaupunkien ilmanlaadun parantumisen näkökulmasta toimiva joukkoliikenne on kaikkien etu.

Laadukas korkeakoulutus korostuu kaupunkien menestyksen ydintekijänä. Yksi avaintekijä on myös avoin data, joka mahdollistaa uudenlaiset sovellukset ja niiden vapaan kehittämisen. Ilmastonmuutoksen hillinnässä valtio ja kaupungit tarvitsevat toisiaan, jotta yhteiset tavoitteet saavutetaan.

Toimintalinjaukset:

- Kaupunkeja koskevaa tutkimusta tehdään Suomessa kaupungeissa sekä useissa yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa. Yhteistyötä ja koordinaatiota kaupunkitutkimusta tekevien tahojen kesken vahvistetaan olemassa olevia rakenteita hyödyntäen.
- Kaupunkitutkimuksen tekijöiden ja tiedon hyödyntäjien väliltä puuttuu säännöllinen ja systemaattinen vuoropuhelu. Tutkijoiden ja tiedon käyttäjien (kaupungit, ministeriöt, muut toimijat) väliseen yhteistyöhön rakennetaan tiedon yhteistuotannon toimintamalli.
- Kaupunkitutkimuksen resursseja ja tietopohjaa vahvistetaan valtion ja kaupunkien yhteistyönä. Ensi vaiheessa luodaan yhteinen viitekehys kaupunkien kehityksen seurannalle ja vertailulle valituilla painopistealueilla.

3 Kaupunkipolitiikan välineiden uudistaminen ja vahvistaminen

Valtion ja kaupunkien sopimuksellinen kumppanuus

Sopimuksellista yhteistyötä valtion ja kaupunkiseutujen kesken on toteutettu maankäytön, asumisen ja liikenteen ns. MAL-sopimuksilla sekä kasvusopimuksilla. Sopimuksellisen yhteistyön sisällöissä painottuvat teemat, jotka ovat erityisiä suurille kaupunkiseuduille ja joissa valtion ja kaupunkien kehittämiskumppanuudessa on selkeä lisäarvo molemmille osapuolille. Kaupungeille sopimuksellisuus on tapa edistää niille tärkeitä hankkeita yhteistyössä valtion kanssa. Valtion näkökulmasta sopimuksia voidaan käyttää kaupunkipolitiikan strategisten sisältötavoitteiden, hallitusohjelman linjausten sekä kansallisten hankkeiden konkretisoimiseksi.

Kasvusopimukset

Kasvusopimusten sisältötavoitteet ovat painottuneet kansainvälisen kilpailukyvyn vahvistamiseen ja elinkeinoelämän toimintaedellytysten edistämiseen. Samalla on edistetty kaupunkiseutujen kansallista työnjakoa ja vahvuuksiin perustuvaa erikoistumista. Strategisten valintojen näkökulma on edelleen olennainen, mutta kestävän kasvun kannalta uudistuminen ja uusien kasvuaihioiden tai ekosysteemien tunnistaminen ja määrätietoinen kehittäminen kohti globaaleita markkinoita on entistä tärkeämpää. Kestävän kasvun ohella kasvusopimukset voivat sisältää laajemmin myös muita kaupunkipolitiikan strategisia sisältöteemoja.

Toistaiseksi kasvusopimusten selkein lisäarvo on syntynyt prosessista. Vaikutavuuden ja ohjausvaikutusten hyötyjä ei ole yhtä selkeästi nähtävissä. Sopimusten

toimeenpanon tehostaminen edellyttää eri osapuolien roolien ja vastuiden selkiyttämistä sekä vahvempaa vuorovaikutusta sopimusosapuolien välillä. Sopimusosapuolien kärkihankkeisiin kohdentamalla taloudellisilla resursseilla on keskeinen merkitys. Tuloksekas yhteistyö edellyttää myös vuorovaikutuksen käytäntöjen uudistamista. Keskusteluuyhteyden toimivuuden parantamiseksi valtioneuvoston yhtenäisyyteen on kiinnitettävä huomiota. Sopimusten seurannan tulee olla ajantasaista ja sopimusten sisältöjä pystytävä tarvittaessa yhteisellä päätöksellä mukauttamaan, mikäli siihen on tarvetta.

Valtion ja kaupunkien sopimukset muodostavat vuoropuhelun kanavan, jossa kaupunkien erityiskysymyksistä neuvotellaan ja niistä kumppanuudessa sovitaan

Myös kasvusopimusten konkretisointiin on tarvetta, mikä terävöittää sopimusten odotettuja tuloksia. Konkretisointia edesauttaa entistä parempi räätälöinti kaupunkikohtaisiin haasteisiin. Toisaalta konkretisoinnin olisi tapahduttava molemminpuolisesti, ts. siten että valtion osapuoletkin politiikoillaan ja kärkihankkeillaan lähemminkin kiinnittyvät sopimuksiin.

Kaupunkien ja valtion kasvusopimukset täydentävät maakunnan kehittämistyötä ja kohdistavat sitä terävöitettyihin valintoihin. Valtion ja kaupunkien sopimukset muodostavat vuoropuhelun kanavan, jossa kaupunkien erityiskysymyksistä neuvotellaan ja niistä kumppanuudessa sovitaan. Maakunnan tehtävänä on huolehtia alueellaan erilaisten alueiden kehittämisen edellytyksistä ja resursseista ja sovittaa yhteen kokonaisuutta. Tässä työssä maakunta toimii yhdessä kaupunkien ja kuntien kanssa. Kaupungit ovat puolestaan väestöllisesti ja aluetalouden kannalta merkittäviä keskuksia, joiden veturooli tulee tunnistaa.

Kaupunkien välistä verkostoitumista on edistetty erilaisilla ohjelmilla ja viimeksi sopimuksilla temaattisten verkostojen kanssa. Kaupunkien yhteistyötä pidetään yleisesti kehittämiskumppanuuden ja kokemustenvaihdon kannalta tavoiteltavana, mutta verkostojen syntyminen edellyttää yhdessä tekemiseen kannustavia rakenteita. Eri kokoisia kaupungeja verkottavaa yhteiskehittämistä tulee jatkaa.

Sopimuksellisuutta on kehittämisvälineenä kokeiltu myös aluerajat ylittävien kasvuvyöhykkeiden kehittämisessä. Maakunta- ja kuntarajat ylittävä vyöhykekehittäminen yhdistää erikokoisia kaupunkeja ja vahvistaa kaupunkien ja maaseudun välistä vuorovaikutusta. Yksittäisiä hallinnollisia alueita laajempien vyöhykkeiden kehittäminen linkittää keskuksia laajemmiksi talous- ja työssäkäyntialueiksi.

Valtion ja kaupunkien kasvusopimukset kohdentuvat jatkossakin suurimmille kaupunkiseuduille ja seudut nimetään hallitusohjelmassa, alueiden kehittämisen painopistepäätöksessä tai muulla hallituksen päätöksellä. Nimeäminen perustuu kriteerien täyttämiseen. Sopimuskausi on lähtökohtaisesti hallituskausi, mutta sisältöjä voidaan tarvittaessa päivittää myös kesken sopimuskauden. Sopimukset laaditaan neuvotteluprosessissa, eikä niitä kilpailuteta. Sopimukset rakentuvat keskustaupunkien johdolla ja niiden erityistarpeista, kuitenkin alueen toiminnallisuus huomioiden. Sopimuksien laajuudessa ja sisällöissä huomioidaan kaupunkien erilaiset lähtökohdat.

Valtio voi hyödyntää säännöllistä vuoropuhelua ja kumppanuuteen perustuvaa yhteistyötä myös muiden maakuntakeskusten kanssa niiden tarpeisiin perustuen. Tällöin kyseeseen voi tulla esimerkiksi alueellisiin erityishaasteisiin liittyvä kumppanuus, useamman kaupungin yhteinen verkostosopimus rajatuissa teemoissa tai muu suoran vuorovaikutuksen mahdollistava toimintatapa.

Kaupunkiseutujen ohella valtion sopimuskumppani voi olla myös erikokoisia kaupunkeja ja alueita yhdistävä kasvuvyöhyke tai kaupunkien verkosto.

Toimintalinjaukset:

- Kasvusopimuksia kaupunkien ja valtion välisenä menettelynä jatketaan. Sopimukset kohdentuvat suurille kaupunkiseuduille, kasvuvyöhykkeille tai kaupunkiverkostoille ja ne nimitään erikseen.
- Kasvusopimuksia uudistetaan ja kehitetään konkreettisemmiksi, sitoutumista parannetaan, valtio-osapuolta kootaan paremmin yhteen ja vuorovaikutusta ja pitkäjänteisyyttä kehitetään.
- Kasvusopimusmenettelyn rahoitus turvataan kumppanuudessa valtion ja kaupunkien kesken.

MAL-sopimukset

MAL-sopimuksilla on vahva ja vakiintunut asema niin kaupunkiseudun kuntien keskinäisessä kuin kaupunkiseudun ja valtion välisessä yhteistyössä. MAL-sopimuksilla tuetaan yhteistyötä yhdyskuntarakenteen ohjauksessa sekä maankäytön, asumisen ja liikenteen yhteensovittamisessa. Sopimuksissa määritetään tavoitteet ja konkreettiset toimenpiteet lähivuosien maankäytön kehittämiseksi ja asuntotuotannolle sekä liikennejärjestelmän kehittämiseksi. MAL-sopimista pidetään onnistuneena keinona sitoutua pitkäjänteisesti yhteisiin tavoitteisiin. Sekä seutujen, että koko Suomen kestävä kasvua on voitu vahvistaa toimivalla yhdyskuntarakenteella, tehostavalla ja laadukkaalla asuntotuotannolla sekä sitä tukevalla kestävällä liikkumisella.

MAL-sopimuksia on solmittu ja tavoitteiden saavuttamista seurattu nykyvuodossa vuodesta 2010 lähtien. Sopimukset ovat vauhdittaneet kuntien asuntotuotantoa ja kestävien liikennejärjestelmien kehittämistä. Yhdyskuntarakennetta on eheytetty keskittämällä asuntorakentamista nykyiseen taajamarakenteeseen parhaiten saavutettaville alueille, ja joukkoliikennettä kehittämällä sen käyttäjämäärät on saatu kasvuun. Myös kävelyn ja pyöräilyn olosuhteita taajamissa on parannettu. Hyvästä kehityksestä huolimatta etenkin päästövähennystavoitteita tukevia toimenpiteitä pitää vahvistaa huomattavasti seuraavalla sopimuskaudella. Kehityspolkujen tulee olla kestävä kehityksen mukaisia ja tulevaisuuden tähtäviä.

Toimintalinjaukset:

- Maankäytön, asumisen ja liikenteen MAL-sopimusmenettelyjä jatketaan Helsingin, Tampereen, Turun ja Oulun kaupunkiseutujen ja valtion kesken siten, että seuraava sopimuskausi voi alkaa edellisen sopimuskauden päätyttyä 1.1.2020. MAL-sopimusten sitovuutta ja pitkäjänteisyyttä vahvistetaan edelleen. Sopimukset laaditaan kaupunkiseudun kuntien ja valtion välisessä neuvotteluprosessissa ja ne perustuvat vapaaehtoisuuteen.
- MAL-sopimusmenettelyn tarkempi kesto ja mahdollinen sopimusseutujen määrän lisääminen nykyisestä linjataan hallitusohjelmassa tai muulla hallituksen päätöksellä.
- MAL-sopimusten rahoitus turvataan.

- MAL- ja kasvusopimukset laaditaan yhteistyö prosessissa niin, että niiden sisällöt tukevat toisiaan. Kasvusopimuksia vietään konkreettisempaan suuntaan. MAL-sopimusmenettelyn ulkopuolisten kaupunkiseutujen kanssa maankäyttöön, asumiseen ja liikenteeseen liittyviä teemoja voidaan sisällyttää osaksi kasvusopimusta silloin kun niillä on kytkentä kasvun edistämiseen tai elinkeinotoimintaan.

Kaupunkikehittämisen verkostot

Kaupunkien keskinäinen, omaehtoinen verkottuminen on aktiivista ja pitkälle kehittyntä. Suomalaisten kaupunkien verkostomainen toimintatapa on mahdollisuus kaupunkien kokoaan suurempaan vaikuttavuuteen ja kansainväliseen näkyvyyteen. Tätä toimintatapaa tulee tukea kansallisin kannustimin.

Alueiden ja kaupunkien kehittämistyö on monialaista ja kiinnittyy useille eri sektoreille. Verkostoyhteistyö on vakiintunut aluekehittämisen toimintatapa, mutta käytännön työkaluja ja kansallista rakennetta alueiden ja kehittäjien väliseen verkostoitumiseen ei tällä hetkellä ole. Tarve temaattiseen yhteistyöhön sekä alue- ja kaupunkikehittäjien vertaisoppimiseen ja ammattitaidon ja kyvykkyyksien kehittämiseen on ilmeinen. Kaupungeissa kyse voi olla esimerkiksi kaupungin hyödyn-
tämistä kehitysalustana tai kyvystä tunnistaa ja tukea uusien ekosysteemien rakentumista. Verkostomainen toimintatapa voi olla omaehtoista ja rakentua toimijoiden oman aktiivisuuden ja intressien mukaan tai osa kansallista alue- ja kaupunkikehittämisen ohjelmallista kokonaisuutta. Vuonna 2019 toteutetaan valtioneuvoston TEAS-hankkeena selvitys, jossa kartoitetaan tarpeita ja vaihtoehtoisia toimintamalleja aluekehittämisen verkostoyhteistyölle.

Toimintalinjaus:

- Selvityksen pohjalta valmistellaan kaupunkien ja alueiden tarpeet huomioiden verkostoja tukevan aluekehittämisen instrumenttia. Verkostoinstrumentilla voidaan tukea muun muassa temaattista yhteistyötä, alue- ja kaupunkikehittäjien kyvykkyksiä ja kansallisten politiikkatavoitteiden toimeenpanoa.

Kansallinen kestävän kaupunkikehityksen ohjelma

Kansallinen kestävän kaupunkikehityksen ohjelma on luonteeltaan kestävän kaupunkikehityksen eri osa-alueet kattava sateenvarjo-ohjelma ja osa monimuotoisen kaupunkipolitiikan kokonaisuutta. Ohjelman tavoitteina on uudenlaiset ratkaisut, jotka tähtäävät kestävään kasvuun ja kaupunkilaisten kestäviin elämäntapoihin ja kaupunkien kestävän kehityksen johtaminen strategisesti. Ohjelma sisältää kaupunkikehittämisen toiminnallisia välineitä, joiden ytimenä ovat kaupunkikehittämisen monialaisiin haasteisiin kohdistuvat kumppanuusverkostot. Siten Kestävän kaupunkikehityksen ohjelma välineineen on tärkeä kansallinen kaupunkipolitiikan työkalu.

Toimintalinjaus:

- Hyödynnetään aktiivisesti ja monipuolisesti kansallista kestävän kaupunkikehityksen ohjelmaa ja sen välineitä kestävän kaupunkikehityksen edistämiseksi yhteistyössä valtion, kaupunkien ja muiden toimijoiden kanssa

Kaupunkien kehittäminen osana EU-politiikkaa

EU:n kaupunkipoliittiset välineet ovat nykyisellä ohjelmakaudella vahvistuneet. Kehys systemaattiselle yhteistyölle on EU:n Kaupunkiagenda. Keskeisin ohjelmainstrumentti on Kestävän kaupunkikehityksen rahoitus, joka Suomessa jakaantuu kuudelle suurimmalle kaupungille niin sanotun 6Aika-strategian muodossa. Sen sisällämällä alueellisten yhdennettyjen investointien (ITI) mallilla on yhdistetty EAKR-rahoitusta ja ESR-rahoitusta samassa strategiassa.

6Aika on käynnistänyt tärkeän kuuden suurimman kaupungin välisen elinkeinopoliittisen yhteistyön, jolla pureudutaan markkinoiden rakennemuutokseen innovaatioiden ja yhteiskehittämisen avulla. 6Ajan tavoitteena on parantaa yritysten toimintamahdollisuuksia kaupungeissa digitaalisella aikakaudella, ja hanke on mahdollistanut yritysten tuotteiden ja palveluiden kehittämisen uudenlaisten yhteiskehittämisen menetelmien avulla ja vauhdittanut esimerkiksi kaupunkien datan avaamista yrityksille ja muille toimijoille. 6Ajan myötävaikutuksesta suomalaisen kaupunkikehittämisen tapa on uudistunut ja strategian uudenaikaiset sisällöt ja kaupunkien välinen pysyvä yhteistyömalli ovat kiinnittäneet strategiaan myönteistä huomiota EU-tasolla.

Lisäksi EU on nykyisellä ohjelmakaudella tarjonnut kaupungille kokemusten vaihtoon verkosto URBACT:in, jonka kautta on vahvistettu kaupunkien kehittämisosamista ja muun muassa levitetty 97 EU-tasolla tunnustettua hyvää käytäntöä. Innovatiivisia kaupunkikehittämisen kokeiluja on puolestaan rahoitettu merkittäväällä panoksella Euroopan Unionin Innovatiiviset Kaupunkitoimet -instrumentista.

Vuonna 2021 alkavan EU-ohjelmakauden alustava sisältöjä on linjattu koheesiopoliitiikan asetusehdotuksessa. Niiden mukaan kaupunkikehittämiseen korvamerkittäisiin vähintään 6 % EAKR-rakennerahastovaroista. Lisäksi EU-tasolla käynnistettäisiin kaupunkien käytännön yhteistyötä edistävä verkostoinstrumentti, Eurooppalainen Kaupunkialoite, jolle suunnattaisiin merkittävä rahoitus.

Suomen kaupunkipoliitiikan kannalta on tavoiteltavaa toimia vastedeskin aktiivisesti EU:n Kaupunkiagendan ja sen kumppanuuksien edistämiseksi. Tavoitteena on tulevallakin ohjelmakaudella luoda jatkuvuutta nykyisten kestävän kaupunkikehittämisen kautta luoduille hyvin malleille ja saavutuksille kansallisesti.

Toimintalinjaukset:

- Suomi osallistuu tavoitteellisesti EU:n Kaupunkiagendan kumppanuuksiin ja koko agendan viemisen eteenpäin EU-yhteistyössä. Osana prosessia vaikutetaan myös koheesiopolitiikan ulkopuolisten EU-varojen hyödyntämiseen kaupunkikehityksen hyväksi.
- Suomi tukee tulevalla EU-ohjelmakaudella kestävästä kaupunkikehittämisestä osana koheesiopolitiikkaa ja EAKR:n vähintään 6 prosentin osuuden kohdentamista kaupunkikehitykseen. Kansallisessa ohjelmasuunnittelussa huomioidaan kaupunkipolitiikka ja kaupunkien merkitys kasvun ja kilpailukyvyn kannalta.
- Rakennetaan nykyisellä ohjelmakaudella EU:n kaupunkikehittämisessä luotuja malleja, vahvuuksia ja tuloksia hyödyntävä EU:n kestävästä kaupunkikehittämisestä ohjelma. Se linjataan tarkemmin kansallisessa valmistelussa, lähtökohtana verkostoihin perustuva, älykkäitä ja innovatiivisia ratkaisuja luova ja laajemmalle skaalaava kaupunkikehittämisestä väline, jonka sisällöt syntyvät kaupungeissa.

Joustava sääntely ja kokeilut

Kokeilujen mahdollistaminen lainsäädännöllä, joustava normitus ja joustava urbaani sääntely ovat valtion käytössä olevia keinoja edistää yhteiskunnallisia tavoitteita. Sääntelyn purkaminen ja kokeilujen käynnistäminen edellyttävät myös kaupungeilta aloitteellisuutta ja paikallista vastuuta. Strategisten, usein säädösmuutoksia edellyttävien kokeilujen ohella kokeilukulttuuria vahvistavat paikalliset, kaupunkien omista lähtökohdista ja tarpeista nousevat ketterät kokeilut. Kokeilukulttuuriin kuuluu lähtökohtaisesti riskien otto ja kokeiluista saatujen oppien hyödyntäminen.

Joustava sääntely voi antaa kaupungeille mahdollisuuksia tukea toimivaa ja elävää kaupunkikehitystä. Toimintavapautta lisäävästä sääntelystä on hyviä esimerkkejä muiden maiden ja myös suomalaisista kaupungeista. Käytettyjä tapoja ovat muun muassa katujen muuttaminen väliaikaisesti kävelykaduiksi, ketterät lupakäytännöt

kaupunkitapahtumille tai tilojen/alueiden tarjoaminen luovaan kansalaistoimintaan (ns. vapaakaupunkihankkeet). Merkittävä osa sääntelystä tapahtuu jo nyt kuntatasolla, ja kaupungit voivat melko laajalti itse päättää normeista, joita tarkistamalla ne voivat lisätä toimivuutta ja vetovoimaa. Silti esimerkiksi suurten tapahtumien järjestämisen sääntelyyn osallistuvat niin kaupungit kuin valtiokin, sen vastuulle kuulussa mm. poliisin myöntämät järjestämisluvut, ruuan myynti (Evira) tai anniskeluluvat (AVI), ja mahdollisuuksia sääntelyn keventämiseen ja koordinointiin valtion ja kaupungin välillä on.

Toimintalinjaukset:

- Tunnistetaan sääntelyn sujuvoittamistarpeita osana valtion ja kaupunkien yhteistyötä (esimerkiksi kasvusopimukset)
- Valtio kannustaa kokeilukulttuuriin ja avaa mahdollisuuksia poiketa kokeilupohjaisesti säännöksistä.

4 Metropolialueen kehittämisen suuntaviivat

Metropolialue on toiminnoiltaan ja kooltaan maan merkittävin kaupunkiseutu, jonka mahdollisuudet kehittyä edelleen kansainvälisessä sarjassa ovat poikkeukselliset. Metropolialue on kerroksellinen ja monikeskuksinen ja sille on ominaista diversiteetti, sallivuus ja erilaisuus. Myös alueen haasteet eroavat joko kertaluokaltaan tai sisällöltään muista kaupunkiseuduista. Koko maan kehitys esimerkiksi kansantalouden, työllisyysasteen tai ilmastopolitiikan tavoitteiden saavuttamisessa on voimakkaan riippuvainen metropolialueen suotuisasta kehityksestä.

Metropolialueen nykyiset haasteet liittyvät vahvuuksien rakentamiseen kaupunkien globaalissa kilpailussa, kasvun luontiin, kansainväliseen verkottumiseen, läpäisevän kansainvälisyyden hyödyntämiseen ja hallintaan, kaikkien väestöryhmien ja alueiden mukana pitämiseen kehityksessä ja yhdyskuntarakenteellisen toimivuuden varmistamiseen. Erityishaasteita ovat kasvun edellytyksistä huolehtiminen ajanmukaisella innovaatioekosysteemillä, kansainvälisten palveluiden ja maahanmuuttajien koulutuksen kehittäminen vastaamaan maahanmuuton keskittymistä, ulkomaisten yritysten ja osaajien houkuttelu, koulutuspaikkojen pitkään jatkunut riittämättömyys, asuinalueiden segregaatio, nuorten syrjäytymisen riskit, asumisen kalleus ja työvoimapula kasvualoilla ja palvelusektorilla.

Metropolipolitiikan ratkaisuilta ja välineiltä haasteiden moninaisuus edellyttää monipuolisuutta. Metropoliseudun kumppanuus valtion kanssa on erityisen tärkeää, ja se voi saada monenlaisia muotoja eri välineiden kautta. Mm. pääkaupunkiseudulle suunniteltu kasvupalvelukuntayhtymä tarjoaa kokeilualustan uudelle ekosysteemijattelulle, jossa kaupunkien elinvoimatehtävät, koulutus ja sote-palvelut voidaan yhdistää saumattomasti kasvupalveluiden kanssa.

Toimintalinjaukset:

- Metropolipolitiikkaa jatketaan ja siihen panostetaan valtion ja kaupunkien kumppanuuteen perustuen ja sen välineitä kehittäen. Kehittämisen välineinä voivat asialähtöisesti olla mm. sopimukset, kumppanuushankkeet, ohjelmat, selvitykset sekä alueen haasteiden huomioon ottaminen valtion päätöksissä.
- Alustavina ja erikseen täsmentyvinä temaattisina painopisteinä ovat ainakin metropolialueen hiilineutraaliuden edistäminen, kansainvälisen väestön palveluiden kehittäminen, ratkaisut nuorten syrjäytymisen vähentämiseen ja koulutus, kaupunkiseudun toimivuus ja MAL-politiikka sekä kansainvälisen tason innovaatiokyvyn vahvistaminen.

5 Kaupunkipolitiikan yhteistyö- rakenteet, toimintatavat ja resurssit

Kaupunkipolitiikka on ollut vahvasti useiden hallitusten agendalla ja kaupunkien ohjelmalliseen kehittämiseen on kohdennettu resursseja. Kaupunkipolitiikalle leimallista on kuitenkin ollut kehittämistoimien lyhyt aikajänne ja määräaikaisuus. Kaupungit ovat kokeneet, että valtio ei ole sitoutunut yhteistyökumppani joka kykenisi pitkäjänteisesti osallistumaan kaupunkipolitiikan toteutukseen. Muuttuvat ohjelmat, sopimusten painotukset tai kilpailutukset luovat osaltaan epäjatkuvuutta ja heikentävät kumppanuutta.

Kaupunkipolitiikalla on Suomessa vakiintuneet yhteistyörakenteet. Valtion ja kaupunkien välisen vuoropuhelun keskeisin foorumi on ministerivetoinen kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmä, metropolipolitiikan kysymyksiä käsitellään puolestaan metropolipolitiikan neuvottelukunnassa. Näille työryhmille on strategisen keskustelun areenoina edelleen tarve, mutta aktiiviseen vuoropuheluun tarvitaan monimuotoista eri keinojen yhdistämistä ja myös vähemmän strukturoituja tapoja. Samalla on varmistettava, että vuoropuhelussa eri kokoiset kaupungit tulevat kuulluksi. Myös osallistujajoukon laajentaminen valtio-kaupunkiakselilta elinkeinoelämän edustajilla, tutkijoilla tai kaupunkiaktiiveilla toisi lisää näkökulmia.

Toimintaympäristön muutos, ilmiölähtöisyys ja vastauksien etsiminen monimutkaisuuteen, ilkeisiin ongelmiin tekevät tarpeelliseksi tarkastella hallinnon organisoitumista ja työtapoja. Siiloutunut rakenne ei edesauta hallinnon rajoista riippumattomien ongelmien ratkaisua. Tarvitaan verkostomaista työtapaa sekä hallinnon sisällä että suhteessa sidosryhmiin. Valtioneuvoston työnjaossa kaupunkipolitiikka kytkeytyy aluekehittämisen kokonaisuuteen. Päävastuu kaupunkipolitiikasta on työ- ja elinkeinoministeriöllä, ympäristöministeriö puolestaan vastaa kestävän

kaupunkikehityksen ohjelmasta sekä MAL-sopimusmenettelystä yhdessä liikenne- ja viestintäministeriön kanssa. Myös muilla ministeriöillä on selkeitä liittymäpintoja kaupunkipolitiikkaan, ja monimuotoisen kaupunkipolitiikan kokonaisuutta on valmisteltu useilla eri hallinnonaloilla. Useiden eri ohjelmien muodostaman kokonaisuuden toimeenpanossa tarvitaan poliittisesti ja hallinnollisesti selkeät roolit, hyvä koordinaatio ja vastuunjako.

Käytännön työssä on havaittu tarve valtioneuvoston nykyistä aktiivisempaan yhteistyöhön ja yhteisen äänen löytämiseen suhteessa kaupunkeihin. Tämä edellyttää poikkihallinnollisen kaupunkinäkökulman valtavirtaistamista, kaupunkien potentiaalinn tunnistamista eri poliittikalohkoilla ja riittäviä henkilöresursseja. Mikäli valtioneuvoston työtä kehitetään kohti yhtenäistä valtioneuvostoa ja ilmiölähtöistä budjetointia, avautuu myös kaupunkipoliittisen työn vahvistamiselle luontevia mahdollisuuksia. Poikkihallinnollisen työskentelytavan etuna on mahdollisuus laaja-alaisen kokonaiskuvan muodostamiseen ja politiikan integroivaan otteeseen kaupunkien koskeissa erityiskysymyksissä.

Vaikuttava kaupunkipolitiikka sisältää sekä suoraan kaupunkeihin kohdistuvia erityistoimia että välillisiä toimenpiteitä. Uudenlainen valtioneuvoston kaupunkipolitiikan yhteistyö tekee mahdolliseksi sektorikohtaisten toimenpiteiden paremman koordinaation ja vaikutusten arvioinnin sekä vahvistaa kaupunkipolitiikan sovittamista paikallisiin olosuhteisiin.

Toimintaympäristön muutos, ilmiölähtöisyys ja vastauksien etsiminen monimutkaiseen, ilkeisiin ongelmiin tekevät tarpeelliseksi tarkastella hallinnon organisoitumista ja työtapoja

Kaupunkiseudut kohtaavat monia haasteita, joiden ratkaisemiseksi tarvitaan riittävästi taloudellisia resursseja ja toimintatilaa. Erityistä huomiota vaativia kysymyksiä voivat olla esimerkiksi asuinalueiden eriytyminen, liikenteen toimivuuden parantaminen ja kansainvälisen kilpailukykyyn edellyttämän innovaatiokyvyn

vahvistaminen. Taloudellisen liikkumavaran kannalta olennaista on veropohjan ja kuntien valtionosuusjärjestelmän tarkastelu nämä haasteet huomioon ottaen.

Kaupunkipolitiikan toimenpiteiden vaikuttavuutta tulisi seurata systemaattisesti. Arviointi linkittyy kiinteästi kaupunkeja ja kaupunkipolitiikkaa koskevan tietopohjan vahvistamiseen ja tutkimukseen kohdennettaviin resursseihin.

Kaupungit ovat luontaisia paikkoja avointa osallisuutta ja innovointia edistävien toimintamuotojen kokeilulle ja käyttöönotolle. Kaupunkitason yhteistyössä on mahdollista koota yhteen kaupunkiorganisaation, yritysten ja kaupunkilaisten ideoita esimerkiksi kaupunkiympäristön kehittämiseksi tai jakamistalouden edistämiseksi. Kaupunkien kesken ideoiden ja käytäntöjen lainaaminen, myös kansainvälisesti, on tehokas tapa levittää toimivia käytäntöjä.

Toimintalinjaukset:

- Valtiotoimijat panostavat kaupunkipolitiikan pitkäjänteisyyteen sekä toimenpiteiden seurantaan ja arviointiin. Kaupunkipolitiikan resursointia nostetaan tavoitteena kaupunkipoliittisia haasteita vastaava taso.
- Valtio uudistaa yhdessä kaupunkien kanssa kaupunkipolitiikan yhteistyörakenteita ja vuoropuhelun tapoja (ml. kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmä ja metropolipolitiikan neuvottelukunta) osana kaupunkipolitiikan kokonaisuutta. Sidosryhmien kanssa otetaan käyttöön temaattiset pyöreän pöydän keskustelut.
- Valtioneuvoston poikkihallinnollista koordinaatiota kaupunkipolitiikassa vahvistetaan siten, että se huomioi eri sektoreilla tehtävät, kaupunkeja koskevat päätökset. Samalla kaupunkipolitiikan vastuita ja poliittista koordinaatiota terävöitetään. Kaupunkipoliittiseen työhön varataan eri hallinnonaloilta riittävät, verkostona toimivat henkilöresurssit.
- Valtio tukee uusien toimintamuotojen kokeilua ja käyttöönottoa kaupungeissa (esimerkiksi kokeilukulttuuri, ideakilpailut, hackathonit, kaupunkilaisten ideoiden rahoitus tai kaupunkien työntekijöiden innovaatiokannustimet)

Kaupunkiohjelman toteuttaminen ja seuranta

Kaupunkipoliittista ohjelmaa edistetään kumppanuudessa valtion ja kaupunkien välillä. Ohjelman linjauksia viedään eteenpäin, ohjelman toimeenpanoa seurataan ja toimenpiteitä koordinoidaan ministerivetoisessa kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmässä, jossa ovat edustettuina ministeriöt ja kaupungit (hallituskauden loppuun asti ja sen jälkeen vastaavassa yhteistyöelimessä). Lisäksi toimeenpanoon osallistuvat laajemmin kaupunkipolitiikan toimijaverkostot. Ohjelmaa koordinoiva tahona työ- ja elinkeinoministeriö raportoi kaupunkiohjelman toteutumisesta osana monimuotoista kaupunkipolitiikkaa ministerityöryhmälle, jonka kokoonpano sovitaan erikseen.

Kaupunkiohjelmaa toteutetaan kansallisin ja EU:n kehittämissohjelmiin sisältyvillä varoilla, valtiontalouden kehysten ja talousarvioiden puitteissa.

Yhteenvedo ohjelman keskeisimmistä linjauksista ja toimenpiteistä:

Kaupunkien asema ja edelläkävijyys

- Kaupungit ovat osaamiseen, edelläkävijyyteen ja voimavaroihinsa perustuen kehityksen ja kasvun keskeinen moottori ja siten yhteiskunnallisen kehittämisen strategisessa keskiössä
- Monimuotoisen kaupunkipolitiikan osana valtio tukee suurten kaupunkien ja maakuntien keskuskaupunkien aktiivista kehittämistä niille suunnatuilla toimenpiteillä

Innovaatiot, osaaminen, luovuus ja työmarkkinat

- Valtio tukee kaupunkien toimenpiteitä ja kehittämisosaamista kansainvälisesti merkittävien kasvuekosysteemien kehittymiseksi hyödyntäen erityisesti digitalisaation tuomat mahdollisuudet. Kasvuekosysteemit rakentuvat laadukkaille innovaatio- ja kokeiluympäristöille, kumppanuuksille sekä alueen omien, kansallisten ja kansainvälisten voimavarojen (ml. osaaminen, rahoitus, hankinnat) kokoamiselle yhteisen vision toteuttamiseksi.
- Kaupungit toimivat yhdessä alueen elinkeinoelämän kanssa uuden arvonmuodostuksen edistämässä tulevaisuuden liiketoimintamallien mahdollistajina sekä alusta- ja jakamistalouden kiihdyttäjinä
- Luodaan yhteistyössä kaupunkien elinvoimatehtävän ja kasvupalvelutahojen kesken toimintaympäristö ja palveluekosysteemi, joka vastaa kaupunkiseutujen tarpeita.

Kansainvälistyminen

- Valtio (ml. Business Finland) ja kaupungit rakentavat yhteistyömalleja vienninedistämiseen ja kansainvälisten investointien hankintaan. Kaupungit tiivistävät yhteistyötään yritysten tuotteiden ja palveluiden skaalaamiseksi kansainvälisille markkinoille.
- Valtio ja kaupungit sitoutuvat pitkäjänteiseen yhteistyöhön kansainvälisten osaajien houkuttelussa ja pitämisessä edistämällä Talent Boost -ohjelman tavoitteita ja toimenpiteiden toteuttamista

Digitaalisuus kaupunkikehityksessä

- Luodaan yhteiset periaatteet datan avaamiselle valtion ja kaupunkien yhteistyönä, tavoitteena tiedon lähtökohtainen avoimuus.
- Valtio kannustaa toimenpiteillään kaupunkeja uusien liikennepalvelujen kehittämisessä ja käyttöönotossa. Kaupungit luovat tälle edellytyksiä henkilöliikenteessä ja logistiikassa. Kaupunkisuunnittelussa varaudutaan liikenteen automaatioon ja muihin uusiin liikennepalveluihin niiden edellyttämällä infra- ja maankäyttöratkaisuilla.

Toimivat ja vetovoimaiset kaupunkiseudut

- Kehitetään raideyhteyksiin nojautuvaa liikenneverkkoa vastaamaan kaupunkipoliittisia tavoitteita: varmistetaan seutujen ulkoinen saavutettavuus kansainvälisen kilpailukyvyyn ja elinkeinoelämän toimintaedellytysten parantamiseksi.
- Kehitetään pitkäjänteisesti kestävää liikennejärjestelmää, jonka pääpaino on joukkoliikenteen, kävelyn ja pyöräilyn ja uusien liikennepalvelujen muodostama saumaton kokonaisuus
- Ehytetään yhdyskuntarakennetta ja ohjataan asuntotuotantoa maankäytön ja liikenteen kannalta hyvälle sijainneille. Pyritään sijoittamaan myös merkittävät työpaikat työpaikkakeskittymät alueille, joilla on hyvät liikenneyhteydet.
- Vähähiilisten kaupunkiseutujen toteutumista tuetaan luomalla kaupungeille yhteistyössä yritys- ja T&K -toimijoiden kanssa mahdollisuuksia kehitysalustoina toimimiseen
- Kaupunkien kulttuurinen tarjonta nostetaan strategisesti vahvistettavaksi kaupunkien vetovoimapalveluksi joka vahvistaa kaupunkeja kulttuurimatkailukohteina ja tapahtumakaupunkeina.

Sosiaalinen kestävyys ja osallisuus kaupungissa

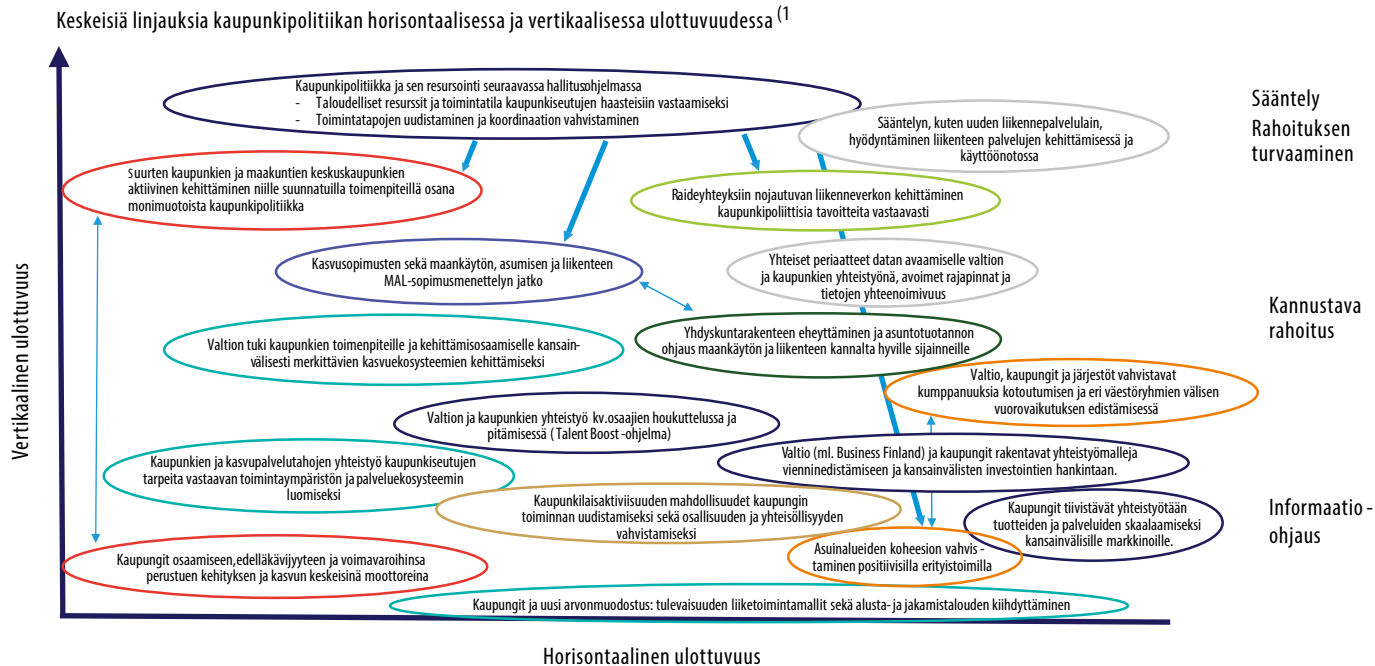
- Asuinalueiden koheesiota vahvistetaan positiivisilla erityistoimilla
- Valtio, kaupungit ja järjestöt vahvistavat kumppanuuksia kotoutumisen ja eri väestöryhmien välisen vuorovaikutuksen edistämiseksi
- Kehitetään poikkihallinnollisen hyvinvointitalousajattelun soveltamista valtion ja kaupunkien yhteistyönä

Kaupunkien organisoituminen, verkostot ja toimijat

- Maakunta- ja sote -uudistus tarkoittaa merkittävää uudistusta myös kuntien tehtävissä. Sen onnistuneeseen toteutukseen ja muutoksen läpivientiin myös kaupungit tarvitsevat tukea.
- Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi valtio edistää kuntien saumatonta yhteistyötä maakuntien ja palvelutuottajien kanssa
- Tunnistetaan kaupunkilaisaktiivisuuden mahdollisuudet kaupungin toiminnan uudistamiseksi sekä osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamiseksi

Kaupunkipolitiikan välineiden uudistaminen ja resurssien vahvistaminen

- Kasvusopimuksia valtion ja kaupunkien, kasvuvyöhykkeiden sekä kaupunkiverkostojen välisenä menettelynä jatketaan uudistaen sopimuksellisuutta
- Maankäytön, asumisen ja liikenteen MAL-sopimusmenettelyjä jatketaan Helsingin, Tampereen, Turun ja Oulun kaupunkiseutujen ja valtion kesken. MAL-sopimusmenettelyn tarkempi kesto ja mahdollinen sopimusseutujen määrän lisääminen nykyisestä linjataan hallitusohjelmassa tai muulla hallituksen päätöksellä.
- Rakennetaan nykyisellä ohjelmakaudella EU:n kaupunkikehittämisessä luotuja malleja, vahvuuksia ja tuloksia hyödyntävä EU:n kestävä kaupunkikehittämisen ohjelma
- Tunnistetaan sääntelyn sujuvoittamistarpeita yhteistyössä kaupunkien kanssa esimerkiksi osana kasvusopimuksia ja kannustetaan kokeilukulttuuriin
- Metropolipolitiikkaa jatketaan ja vahvistetaan valtion ja kaupunkien kumppanuuteen perustuen ja sen välineitä kehittäen
- Monimuotoiseen kaupunkipolitiikkaan perustuen seuraavan hallituksen ohjelmaan nostetaan keskeisenä tavoitteena kaupunkipolitiikka ja sen resursointi

1) Horisontaalisella ulottuvuudella viitataan kaupunkien, kaupunkiseutujen kansallisesti ja myös kansainvälisesti tekemään yhteistyöhön ja verkostoitumiseen sekä kaupunkien ja muiden toimijoiden kuten yliopistojen, tutkimuslaitosten, muiden oppilaitosten, yritys-elämän ja kansalaisyhteiskuntaa edusvan kolmannen sektorin yhteistyöhön. Vertikaalisella ulottuvuudella viitataan kaupunki-valtio -suhteisiin ja valtion toimii kaupunkien mahdollistajana, informaatio-ohjaajana, kannustajana, sääntelijänä ja rahoituksen turvaajana. Vertikaalinen ulottuvuus vahvistuu informaatio-ohjauksesta kannustavuuteen ja edelleen rahoituksen turvaamiseen ja sääntelyyn. Linjauksen vertikaalinen sijoitus painottaa valittua elementtiä mutta ei sulje pois valtion muita rooleja. Paksut yksisuuntaiset nuolet kuvaavat vahvaa yhteyttä, rahoitusta tai sääntelyä, ohuet ja kaksisuuntaiset nuolet kuvaavat vuorovaikutusta tai kumppanuutta.

LÄHTEET

- Airaksinen, Jenni (2017): Kaupunkien asema, valta ja vallattomuus maakuntien Suomessa. Esitys Kaupunkipolitiikan Korpiseminaarissa, 7.9.2017, Oulu.
- Aro, Timo (2016): Kaupunkiseutujen tulevaisuus. Esitys Seutufoorumissa, 8.11.2016, Tampere.
- Joutsiniemi, Anssi (2018): Kaupunkipolitiikkaa vai urbaania lätkytystä – kommenttipuheenvuoro kaupunkipolitiikasta Suomessa 2020-luvulla. Teoksessa Kaupunkien aikakausi. Kaupunkitutkijoiden puheenvuoroja 2020-luvun kaupunkipolitiikasta. Helsingin kaupungin keskushallinnon julkaisuja 2018:11.
- Kaupunkiverkkotutkimus 2015. MDI:n raportti.
- Kostiainen, Juha (2018): Kaupungin DMA asettaa lähtökohdan kehittämiselle. Teoksessa Kaupunkien aikakausi. Kaupunkitutkijoiden puheenvuoroja 2020-luvun kaupunkipolitiikasta. Helsingin kaupungin keskushallinnon julkaisuja 2018:11.
- Nordström, Kjell A. (2018): The Cities, the Power, the Glory. Esitelmä Helsinki-Symposiumissa 21.3.2018, Helsinki.
- PK-yritysbarometri, kevät 2018. Suomen Yrittäjät, Finnvera Oyj ja työ- ja elinkeinoministeriö.
- Saukkonen, Pasi (2018): Maailma kaupungissa, kaupunki maailmassa. Kvartti 1/2018. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Tervo, Hannu (2018): Onko Suomi kaupungistunut kaupunkipolitiikan seurauksena? Teoksessa Kaupunkien aikakausi. Kaupunkitutkijoiden puheenvuoroja 2020-luvun kaupunkipolitiikasta. Helsingin kaupungin keskushallinnon julkaisuja 2018:11.

Edelläkävijyydestä kestävää kasvua

Kaupunkiohjelma 2018–2022

Suomessa vahvistunut yhteiskunnallinen keskustelu kaupungistumisilmiöstä ja kaupunkien merkityksestä koko maan kansantaloudelle ja hyvinvoinnille osoittaa, että kaupungit koetaan laajalti tärkeäksi. Taustalla on näkemyksen voimistuminen, että suuret kaupungit ovat korkeaan osaamiseen nojaavan tietoperustaisen talouden keskeisiä rakennusaloja ja valtioiden kilpailukyvyyn voimanlähteitä.

Tähän keskusteluun yksi vastaus on suuriin kaupunkiseutuihin ja maakuntien keskuksiin kohdistuva kaupunkiohjelma. Se on osa monimuotoisen kaupunkipolitiikan kokonaisuutta, johon kuuluvat myös seutukaupunkiohjelma ja kestävä kaupunkikehityksen ohjelma.

Kaupunkien erityishaasteiden ratkaisemisessa ja edelläkävijyyden antamien mahdollisuuksien hyödyntämisessä valtion tulee olla kumppanuudella mukana. Ajassa olevia kysymyksiä ovat muiden muassa, millainen merkitys kaupungeille muodostuu kestävä kasvun luojina, erityisesti uusien arvonluonnin tapojen kautta ja miten kaupungit voivat toimia kestävä kehityksen innovaattoreina ja sosiaalisten haasteiden ratkaisijoina. Kiinnostavaa on myös, millä tavoilla vahvistaa digitaalisuutta hyödyntävää urbaania kehitystä ja miten vahvistaa ja antaa tilaa kaupunkilaisten aktiivisuudelle kaupunkikehityksen moottorina.

Verkkajulkaisu

ISSN 1797-3562

ISBN 978-952-327-350-4

Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi